

kys frøen

Idéer til seksualundervisning på
specialskoler for børn og unge
med funktionsnedsættelse –
med fokus på elever med etnisk
minoritetsbaggrund

Kys Frøen

**Idéer til seksualundervisning på specialskoler
for børn og unge med funktionsnedsættelse –
med fokus på elever med etnisk minoritetsbaggrund**

Karen Pedersen og Puk Draiby
Socialt Udviklingscenter SUS, 2007

Socialt Udviklingscenter SUS
Nørre Farimagsgade 13
1364 København K
Tlf. 3393 4450
Fax 3393 5450
E-mail: sus@sus.dk
www.sus.dk

Grafisk tilrettelæggelse og illustration: **Glad Tegnesteue**
Tryk: **Eks-skolens trykkeri aps**
ISBN: **978-87-89814-99-5**
Oplag: **500**

Foto og billedbehandling: **Lars Chr. Widsteen**
Modeller og medvirkende i interviews: **Amir Becirovic, Saeda Asad, Sedat Aslan**
–glad tegnesteue er en tegnesteue for mennesker med udviklingshæmning
og mennesker med fysiske handicap
www.gladtegnesteue.dk | gladtegnesteue@tv-glad.dk

**Idékataloget kan bestilles hos SUS eller
downloades på www.sus.dk**

Idékataloget er udgivet med støtte fra Sygekassernes Helsefond

FORORD

Seksualundervisning er en fast del af skoleskemaet i folkeskolen. Dette gælder selvfølgelig også elever på specialskoler – både danske elever og elever med etnisk minoritetsbaggrund.

Der har imidlertid været et stærkt behov for idéer og redskaber både til seksualundervisningen og til den del af forældresamarbejdet, som har fokus på seksualvejledning og -undervisning.

Københavns Kommunes Børne- og Ungdomsforvaltning og Socialt Udviklingscenter SUS satte derfor i 2005 gang i et toårigt forsøgs- og udviklingsprojekt, der havde til formål at udvikle metoder og materialer til seksualundervisning målrettet elever med etnisk minoritetsbaggrund og fysiske og psykiske funktionsnedsættelser.

Fire københavnske specialskoler deltog i projektet: Skolen i Ryparken, Ungdomsskolen i Utterslev, Strandparksskolen og Øresundsskolen. Fire lærere fra hver skole arbejdede i projektperioden med at udvikle og afprøve nye metoder og materialer til seksualundervisningen og ikke mindst med at undersøge og afprøve, hvordan de kunne etablere et godt samarbejde med elevernes forældre i forhold til undervisningen.

Konklusionen efter projektperioden er, at det handler om at gøre seksualundervisningen inkluderende og tilgængelig for alle frem for at udvikle materiale særsomt til etniske minoritetsbørn og -unge. Det afspejler sig også i idékataloget her. Idékataloget tager udgangspunkt i en inkluderende holdning til seksualundervisningen og forældresamarbejde vedrørende seksualundervisning og peger på en række af de gensidige fordomme, som er med til at skabe misforståelser forældresamarbejdet. Der er fokus på dialog baseret på ligeværd samt opmærksomhed på de særlige forhold, som kan gøre sig gældende hos familier med etnisk minoritetsbaggrund og/eller muslimsk baggrund.

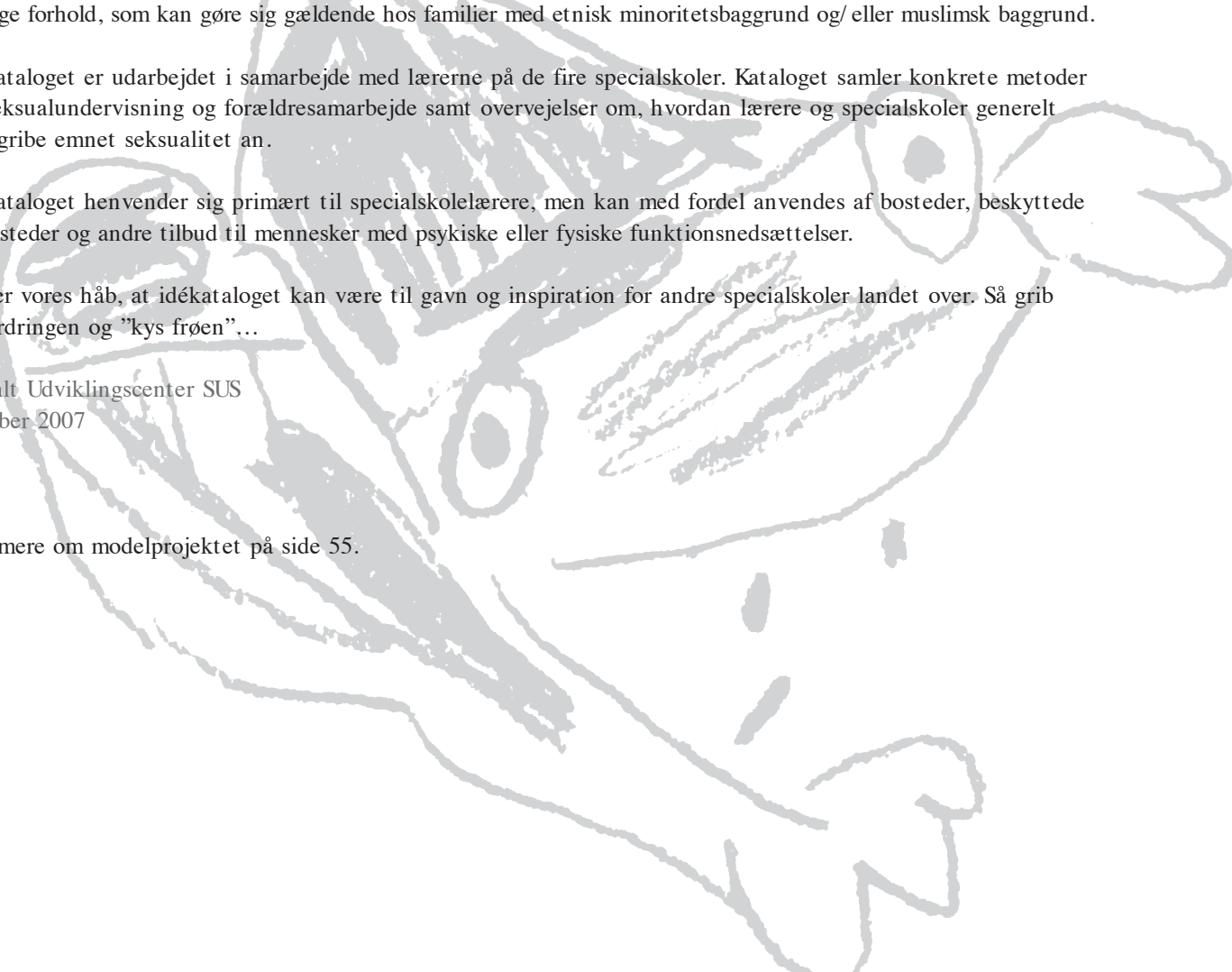
Idékataloget er udarbejdet i samarbejde med lærerne på de fire specialskoler. Kataloget samler konkrete metoder til seksualundervisning og forældresamarbejde samt overvejelser om, hvordan lærere og specialskoler generelt kan gribe emnet seksualitet an.

Idékataloget henvender sig primært til specialskolelærere, men kan med fordel anvendes af bosteder, beskyttede værksteder og andre tilbud til mennesker med psykiske eller fysiske funktionsnedsættelser.

Det er vores håb, at idékataloget kan være til gavn og inspiration for andre specialskoler landet over. Så grib udfordringen og "kys frøen",...

Socialt Udviklingscenter SUS
Oktober 2007

Læs mere om modelprojektet på side 55.

OVERSIGT OVER INDHOLDET

Før du går i gang	5
Viden og idéer	7
1. Seksualiteten er fælles – og også forskellig	8
2. Forældresamarbejde	10
3. Seksualundervisning	15
4. Forebyggelse af seksuelle overgreb	23
5. Seksualpolitik og seksualudvalg	27
Arbejdsark	29
Materialer	47
Om projektet	55

FØR DU GÅR I GANG

Dette idekatalog er udformet til dig, der allerede varetager eller skal i gang med seksualundervisning til børn eller unge med psykiske eller fysiske funktionsnedsættelser. Idekataloget har flere formål: 1) det skal være nemt at anvende i seksualundervisningen 2) det skal kunne anvendes i det konkrete samarbejde med forældre med etnisk minoritetsbaggrund 3) kataloget skal give generel viden om og ideer til arbejdet med seksualitet, seksualundervisning og forældresamarbejde.

Idekataloget er delt op i 4 afsnit:

Det første afsnit 'Viden og ideer' består af 5 kapitler, der giver viden om og ideer til henholdsvis forældresamarbejdet, seksualundervisningen, forebyggelse af seksuelle overgreb og udarbejdelse af en seksualpolitik og oprettelse af et seksualudvalg.

Andet afsnit består af en række arbejdsark, der er lige til at kopiere og anvende i den konkrete seksualundervisning eller i forældresamarbejdet. Arbejdsarkene er udarbejdet på baggrund af konkrete eksempler fra undervisningen og forældresamarbejdet på de 4 skoler, der deltog i projektet.

Det tredje afsnit 'Materialeliste' er en kommenteret oversigt over litteratur, film og andre materialer, som er relevante for seksualundervisningen.

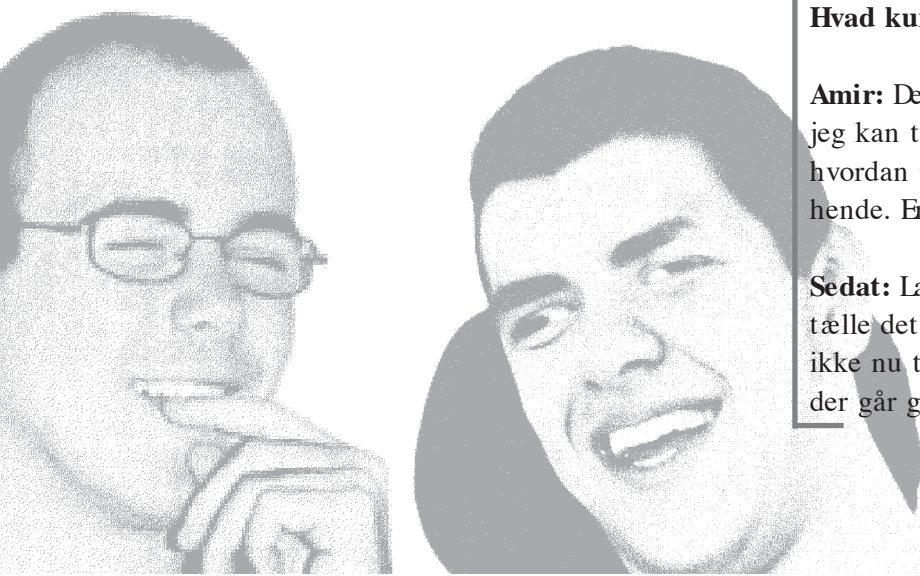
I fjerde afsnit "Om projektet" gives en kort beskrivelse af modelprojektet, der danner baggrund for dette idekatalog.

God arbejdslyst!

Hvad kunne I tænke jer at blive undervist i?

Amir: Det, der kan gøre en pige glad. Hvordan jeg kan tilfredsstille mig selv, ved jeg. Men hvordan tilfredsstille en pige. Hvad er hårdt for hende. Er porno for hårdt?

Sedat: Læreren skal være ung og åben og fortælle det hele, som det er... Undervisningen er ikke nu til dags, du lærer om hår på pikken, der går grænsen.

viden og idéer

1. SEKSUALITETEN ER FÆLLES – OG OGSÅ FORSKELLIG

Seksualundervisning eller ”sundheds- og seksualundervisning samt familiekundskab”, som det hedder i læseplanen, er et af folkeskolens obligatoriske emner fra 1. til 9. klasse. Dette gælder også for specialskoler.

Mange lærere på specialskoler er usikre på, hvordan de skal gribe seksualundervisningen an. Og usikre på, hvordan de kan skabe forståelse og accept af undervisningen blandt forældrene – især forældre med etnisk minoritetsbaggrund.

Det kan der være flere grunde til. Berøringsangst i forhold til at tale om seksualitet, fordomme og forestillinger om ”den anden kultur”, uvidenhed eller manglende kommunikation er nogle af dem.

Det at have en seksualitet er fælles for alle mennesker. Men vi har forskellig baggrund, forskellige traditioner, forskellig kultur og religion, der præger vores syn på og holdninger til seksualiteten.

Der er forskel på, hvordan familier taler om og opdrager i forhold til seksualitet. Det er for eksempel en gængs forestilling, at man i de fleste danske familier kan tale åbent om prævention og sex, mens seksualitet er meget tabuiseret i muslimske familier, bl.a. fordi sex kun hører til i ægteskabet. Vi ved ikke, hvordan de enkelte familier håndterer emnet seksualitet. Men meget fastlåste forestillinger om, ”hvordan man gør”, vil som regel virke mere hæmmende for en dialog, end hvis man er åben og nysgerrig i forhold til andre måder at håndtere emnet.

Elevernes handicap gør ofte, at de er afhængige af andres hjælp til at bevæge sig rundt, til personlig hygiejne osv. Det betyder, at deres private rum er langt mere begrænset, end det gælder for andre børn og unge, og at de sjældent har mulighed for at udtrykke og udforske deres seksualitet alene. Derfor kan der være elever, som onanerer åbenlyst, og det kan virke stødende, fordi seksualiteten opfattes som tilhørende privatsfæren. Det kan også være, at elevernes seksualitet kommer til udtryk på andre måder, end dem vi som regel opfatter som ”normale”. Som specialskolelærer kan man derfor blive konfronteret med elevens seksualitet på en meget direkte måde, og seksualundervisningen kan blive meget konkret, den kan for eksempel komme til at handle om at vejlede eleven til en anden seksuel adfærd – at onanere på toilettet i stedet for blandt andre.

Mit barn vil aldrig få et seksualliv

Det kan være meget svært for forældre til et barn med handicap at forholde sig til, at barnet har en seksualitet. Og det kan være meget tabubelagt at tale om barnets seksualitet.

Nogle forældre mener ikke, at seksualundervisningen er nødvendig. De forestiller sig ikke, at deres barn nogensinde vil være i stand til at få et seksualliv, på grund af barnets handicap eller fordi de tænker, at barnet aldrig vil få en kæreste eller blive gift. Den holdning kan være medvirkende til, at det kan være svært at etablere en dialog og et samarbejde med forældrene, for eksempel i forhold til at komme til forældremøder eller arrangementer, hvor seksualitet eller seksualundervisning er sat på dagsordenen.

Det er imidlertid vigtigt at få forældrene på banen – både i forhold til at løse konkrete problemer og for at få deres accept af, at barnet deltager i undervisningen.

Fordomme går begge veje

Som lærer skal man arbejde med kommunikation, fordomme og forudforståelser.

Kulturelle forudforståelser – at man tror, at andre er på en bestemt måde eller har nogle bestemte holdninger, fordi de er fra en anden kultur – går begge veje. Ligesom forældrene kan have en forudforståelse af seksualundervisningen, for eksempel at lærerne gennem undervisningen opfordrer eleverne til at dyrke sex, kan lærerne have en forudforståelse af forældrene, for eksempel at sex er tabu for dem, og at de derfor ikke vil tale om barnets seksualitet med lærerne.

Det er nemt at give elevens eller forældrenes handlemåder en kulturel forklaring i stedet for at undersøge, om der er andre forklaringer. Fokus på etnisk baggrund og kulturforskelle kan gøre, at man glemmer at se på den person, man har foran sig. Der kan være andre forhold, der har betydning for, hvordan eleven eller forældrene handler. Det kan være, at en af forældrene har mistet sit arbejde, at en i familien er syg, at der er problemer med andre børn i familien osv. Det kan også være, som eksemplet nedenfor viser, at familien simpelthen ikke ved nok om skolens arbejde.

Fra beskrivelse af forældresamtale

Sarah har lige fået menstruation for første gang, forældrene har ikke snakket med lærerne om det. Lærerne er i tvivl om, hvordan de skal håndtere situationen. De beslutter, at den tosprogede lærer skal tage emnet op til en forældresamtale, da de er bekymrede for, hvordan Sarah skal klare det. Faren forklarer, at forældrene ikke har fortalt skolen det, da Sarah har en kort dag i skolen og ikke brug for hjælp. Han fortæller også, at han ikke vidste, at det er skolens opgave at yde den slags hjælp. Faren siger dog efterfølgende, at Sarah ikke kan klare sig selv, og har brug for en kvindelig lærers hjælp.

Uanset årsagen til det manglende samarbejde er det vigtigt som lærer at arbejde med egen berøringsangst og egne fordomme. Er man i en situation, der kan være svær at håndtere, med en elev eller forældre med etnisk minoritetsbaggrund, kan det være en god idé at sige til sig selv: Tænk, hvis han hed Jens. Altså: Hvordan ville jeg handle her, hvis det var en dansk elev og en dansk familie?

Et fælles ansvar

Generelt er det vigtigt, at man i personalegruppen har en faglighed og har et fælles ansvar i forhold til seksualundervisningen og forældresamarbejdet. Det kan man understøtte ved at have en seksualpolitik og et seksualudvalg og ved at tage emnet op på pædagogisk rådsmøde med jævne mellemrum.

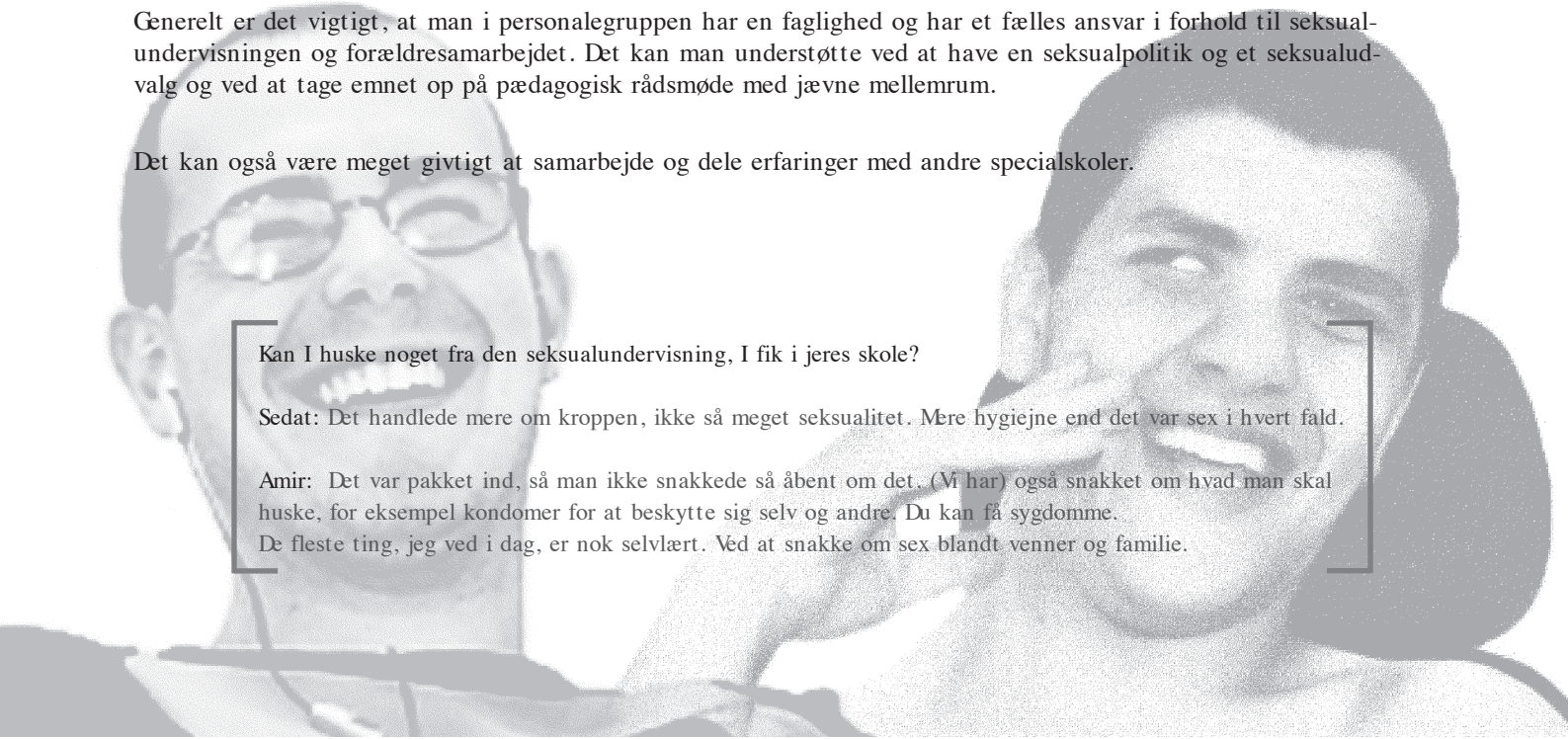
Det kan også være meget givtigt at samarbejde og dele erfaringer med andre specialskoler.

Kan I huske noget fra den seksualundervisning, I fik i jeres skole?

Sedat: Det handlede mere om kroppen, ikke så meget seksualitet. Mere hygiejne end det var sex i hvert fald.

Amir: Det var pakket ind, så man ikke snakkede så åbent om det. (Vi har) også snakket om hvad man skal huske, for eksempel kondomer for at beskytte sig selv og andre. Du kan få sygdomme.

De fleste ting, jeg ved i dag, er nok selvlært. Ved at snakke om sex blandt venner og familie.

2. FORÆLDRESAMARBEJDE

Samarbejdet med forældrene er en vigtig del af seksualundervisningen.

Det er vigtigt, fordi forældre ofte er en god samarbejdspartner i forhold til at afhjælpe et konkret problem, der har relation til barnets seksualitet. Det kan for eksempel være, hvis en elev onanerer på offentlige steder. Her vil det være oplagt at involvere forældrene i forhold til, hvordan man kan hjælpe eleven til en anden adfærd.

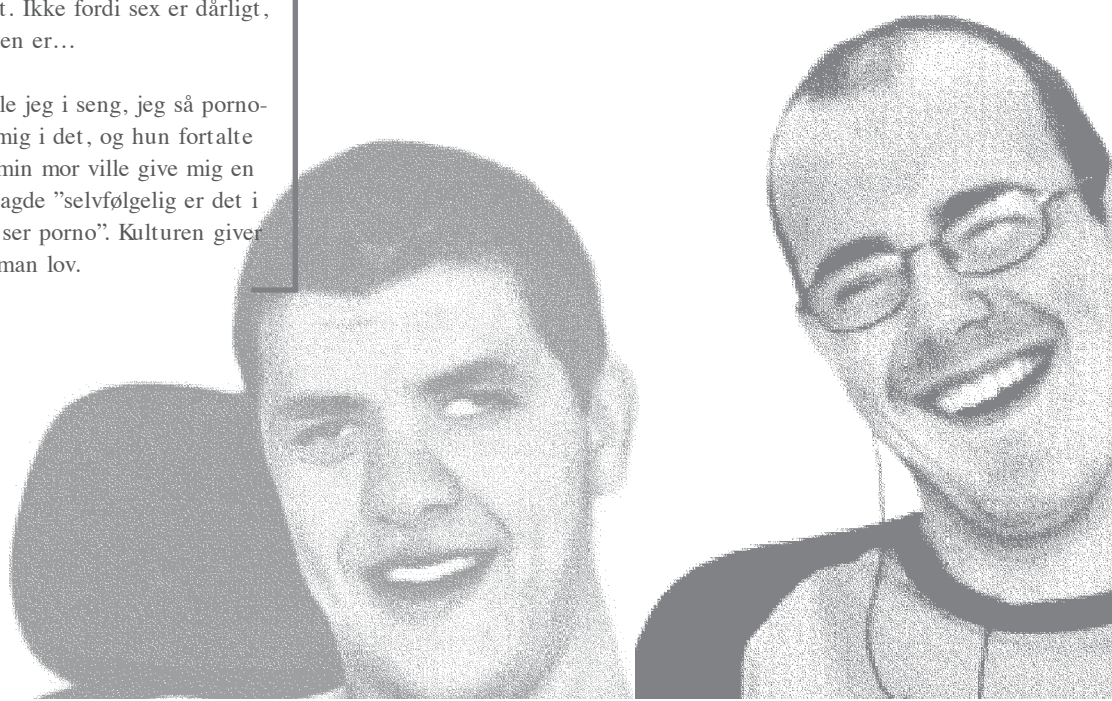
Men samarbejdet kan også være vanskeligt, fordi seksualitet i de fleste kulturer – også i den danske – er tabubelagt, hører til i privatsfæren, og derfor kan være svært at tale om. Det kan samtidig føles særligt svært at tale om seksualitet med en person med en anden kulturel baggrund, fordi man er bange for at komme til at træde vedkommende over tæerne. Følelsen af ikke at vide, hvad der er tabu, og hvad der ikke er tabu, kan virke hæmmende for dialogen.

Gode råd til forældresamarbejdet

- De fleste forældre er positive over for neutral, videnskabelig orientering. Gør det klart, at bedre viden om krop og seksualitet gør børnene i stand til at passe godt på sig selv og leve et sundt liv.
- Informer forældrene om undervisningen på samme måde som med alle andre emner. Blæs det ikke op til at handle om sex, sæt fokus på det sunde liv.
- God kommunikation kræver tid, tryghed og tillid.
- Undgå ord og udtryk, som kan virke stødende.
- Lav en beskrivelse af skolens seksualundervisning, for eksempel et A4-ark eller en lille folder til forældrene.
- Brug gerne oplægsholdere udefra, til forældremøder/ temaaftener – det giver ofte en anden vægt.
- Væn forældrene til, at seksualitet er et naturligt punkt i skole-hjem-samtalerne helt fra de små klasser, hvor man for eksempel taler om krop og venskab.

Amir: Jeg har en anden kultur. Min kultur har det sådan, at man snakker ikke så åbent. Ikke fordi sex er dårligt, men fordi kulturen er, som den er...

Sedat: Da jeg var yngre, skulle jeg i seng, jeg så pornofilm, og min søster fangede mig i det, og hun fortalte det til min mor. Jeg troede, min mor ville give mig en ordentlig omgang. Min mor sagde "selvfølgelig er det i orden, det er normalt, at du ser porno". Kulturen giver ikke lov, men i familien har man lov.

Ser I pornofilm i timerne?

Nogle forældre stejler, når deres børn undervises i seksuelle emner. De synes, at seksualundervisningen opfordrer børnene til at være seksuelt aktive.

Nogle forældre tror også, at man kan vælge seksualundervisningen fra. Det er selvfølgelig vigtigt at gøre klart, at det kan man ikke.

Forældrenes modvilje skyldes ofte, at de ikke ved, hvad undervisningen indeholder. De forbinder måske seksualundervisning med porno: Ser I pornofilm, tager I tøjet af i timen?

Nogle forældre med etnisk minoritetsbaggrund kan føle, at deres kulturelle værdier er truet. Mange har den holdning, at hvis man fortæller de unge om sex, så opfordrer man også til at dyrke sex. Som underviser er det vigtigt at forklare både elever og deres forældre, at bedre viden om krop og seksualitet gør børnene og de unge i stand til at passe godt på sig selv og leve et sundt liv.

Det er derfor vigtigt at gøre forældrene klart, at seksualundervisning er *oplysning* og ikke opfordring. Seksualundervisning giver reel og sober viden om, hvordan kroppen fungerer. Og det er vigtigt at tydeliggøre det og gøre det konkret: Hvis din søn ikke lærer om kroppens udvikling og forandringer, for eksempel ikke lærer om onani – hvordan kan han så vide, hvad der er o.k.? De fleste muslimske forældre er positive over for en videnskabelig og neutral orientering om kønnenes biologiske udvikling.

Det kan være en god idé at have personlig kontakt med forældrene og gøre noget ud af at forklare, hvad børnene skal lære. På den måde viser man også interesse for familiens kultur og viser, at skolen gerne vil samarbejde.

Forældresamarbejde i øjenhøjde

I en del arabiske lande er opfattelsen af systemet, at det er til for at kontrollere. Den oplevelse tager nogle med i forhold til det danske skolesystem: Et forældremøde er ikke for at samarbejde om barnet, men for at kontrollere, om vi er gode nok som forældre. Det vil sige, at forældrene som udgangspunkt kan være i forsvarsposition.

Det er vigtigt at vurdere forældrenes forudsætninger for at deltage i arrangementer og samtaler samt orientere sig om deres forståelse af og forventninger til det, de skal deltage i. Samtidig er det vigtigt at overveje, om de sproglige forudsætninger er til stede, eller om det er nødvendigt med en tolk – kan en tosproget lærer klare det, eller er der brug for en tolk udefra?

Dialog, dialog, dialog

Fundamentet for god kommunikation er tid, tryghed og tillid. I dialogen med forældrene om seksualitet er det vigtigt at være opmærksom på, hvilke forudforståelser man har som lærer, fordi man ellers risikerer at tale forbi – og ikke med – hinanden.

Dialog kan foregå i forskellige ”rum”:

- I barnets rum – udvikling, trives det?
- I familiens rum – vi taler om barnet, men hvad vil familien sige, mene...
- I lokalsamfundets rum – ude i samfundet skal han/hun kunne klare sig.
- I statens rum – forpligtigelse i forhold til lovgivning.
- I Guds rum – det man tror på, forestillinger om det gode.

At tale i forskellige rum udgør en barriere for dialog, for eksempel hvis lærerne taler ud fra deres lovmæssige forpligtigelse til at give seksualundervisning, mens forældrene er i rummet for "hvad vil familien sige". Derfor er det vigtigt at være meget tydelig i forhold til, hvilke præmisser man taler ud fra og samtidig bestræbe sig på at rumme hinandens forskelle.

Som eksemplet nedenfor viser, kan man også blive overrasket over, at dialogen går lettere end ventet.

Uddrag af forældresamtale med mor med pakistansk baggrund

Hvad synes du er relevant for din datter at vide om emnet sundhed, pubertet, hygiejne og seksualitet?

Endnu er hun ikke så gammel, så emnet er ikke så relevant, selvom hun er interesseret i drenge. Senere er intet irrelevant for hende, når hun bliver 16-17 år.

Det er vigtigt, at hun lærer om det, men først når hun er ældre. Hun må vide det hele, trin for trin i takt med, at hun modnes. Jeg tror på, at lærerne i klassen ved, hvornår de forskellige ting er relevante for hende.

Hvordan forestiller du dig, at hun bliver undervist i emnet? Nogle forældre tror, at vi viser pornofilm og lignende. Hvad forestiller du dig?

(Møderen griner) – Jeg har fuld tillid til lærerne i klassen. Jeg tror ikke, at de overskrider nogle grænser. Det er godt, hun ved alt.

Lærerrollen

Som fagperson er det vigtigt at have et afklaret forhold til egne normer og holdninger for eksempel til religion, kønsroller og seksualitet for at kunne synliggøre egne fordomme og forventninger.

Det er også vigtigt at beslutte med sig selv, hvilke ord og begreber man bruger i samtalen. Det er vigtigt at kende modpartens ord og selv kun benytte fagtermer som for eksempel samleje og onani.

En dialog lærerne imellem om seksualundervisning, for eksempel i forbindelse med udarbejdelsen af en seksualpolitik (se side 27), kan også have betydning for den enkelte lærer i forhold til at have en fælles faglighed at hvile på over for et emne, det er svært at tale om.

Brug af tolk

Hvis der er tolk med, er det vigtigt, at han eller hun ikke er part i samtalen. Derfor er det heller ikke altid en god idé at bruge et familiemedlem som tolk. Generelt bør man sikre sig, at tolken og forældrene ikke har samme omgangskreds og relationer uden for skolen. Det kan gøre det svært at tale om vanskelige emner. Nogle skoler bruger primært modersmåls lærere som tolk. Andre rekvirerer tolke gennem kommunens tolkeformidling.

Ideer til forældresamarbejdet

Forældresamarbejdet kan gribes an på forskellige måder. På de næste sider er der eksempler på hvordan. Se også gode råd til møder med forældre på arbejdsark 2A.

Temaaften

At holde en temaaften kan være en god måde at inddrage forældre med etnisk minoritetsbaggrund i seksualundervisningen. Ved en temaaften er fokus på undervisningen og eleverne generelt, og ikke på forældrenes eget barn. Det kan gøre, at forældrene er ikke nervøse ("hvad gør jeg nu galt"), og samtidig er der rum til at spørge om de ting, der optager og måske bekymrer dem.

En temaaften kan samtidig være en god måde at få input til undervisningen fra forældrene.

I nogle tilfælde kan det være en god idé at holde temaaftener for mødre og fædre hver for sig. Både for danske forældre og forældre med etnisk minoritetsbaggrund kan det være lettere at tale om seksualitet med personer af eget køn.

Se eksempel på en forældreaften for mødre – arbejdsark 2B.

Forældremøder med ekstern fagperson

Nogle gange kan det være en fordel at invitere (eksterne) fagpersoner med til forældremødet. Det kan for eksempel være en ergoterapeut, fysioterapeut, psykolog, sundhedsplejerske eller anden vidensperson. En fagperson vil ofte blive opfattet mere neutralt end en lærer. Det kan derfor være lettere for forældrene at stille spørgsmål og vise åbenhed i forhold til at lytte.

Se eksempel på en forældreaften for mødre, hvor en gynækolog var inviteret til at holde oplæg – arbejdsark 2B.

Individuelle forældresamtaler

Seksualundervisning som eneste emne for en forældresamtale vil virke voldsomt for de fleste, medmindre man er nødt til at inddrage forældrene på grund af konkrete problemer.

Men det er en god idé allerede fra de små klasser at have "seksualitet" på som et fast punkt ved skole-hjem-samtaler. Punktet behøver ikke hedde seksualitet – "krop og sundhed" kan for eksempel være temaet. Det er vigtigt at vænne forældrene til, at det er et emne, der tales om. Det vil gøre det lettere senere, når barnet bliver ældre, og der er en gryende seksualitet, eller hvis der opstår et konkret problem. Punktet kan for eksempel gribes således an:

- Information om grundlaget: Hvad siger loven om seksualundervisning?
- Information om, hvordan skolen konkret griber seksualundervisningen an.
- Snak med forældrene:
 - Hvad mener du er relevant for dit barn at vide?
 - Ved hvilken alder synes du, undervisningen skal begynde?
 - Hvilke ord, billeder/ tegninger synes du, vi skal bruge?
 - Taler I om kroppen og seksualitet derhjemme – og hvordan? Har I nogle erfaringer, som skolen kan nyde godt af?

Man kan også vælge at tage udgangspunkt i en mere udførlig spørgeguide om for eksempel kroppen, venner, seksualitet mv. Se arbejdsark 2C og 2D.

Spørgsmålene kan bruges som "drejebog" for en snak til forældresamtaler eller på forældremøder.

Til diskussion i personalegruppen

Nedenstående case kan bruges som afsæt til fælles dialog blandt lærerne om, hvordan man håndterer problemer relateret til seksualitet.

case

En elev på syv et halvt år med etnisk minoritetsbaggrund er begyndt at lave onani-lignende bevægelser på gulvet, og engang imellem tager han sin tissemand frem. Lærerne ønsker at snakke med forældrene om drengens adfærd – inden den evt. kan udvikle sig til et problem.

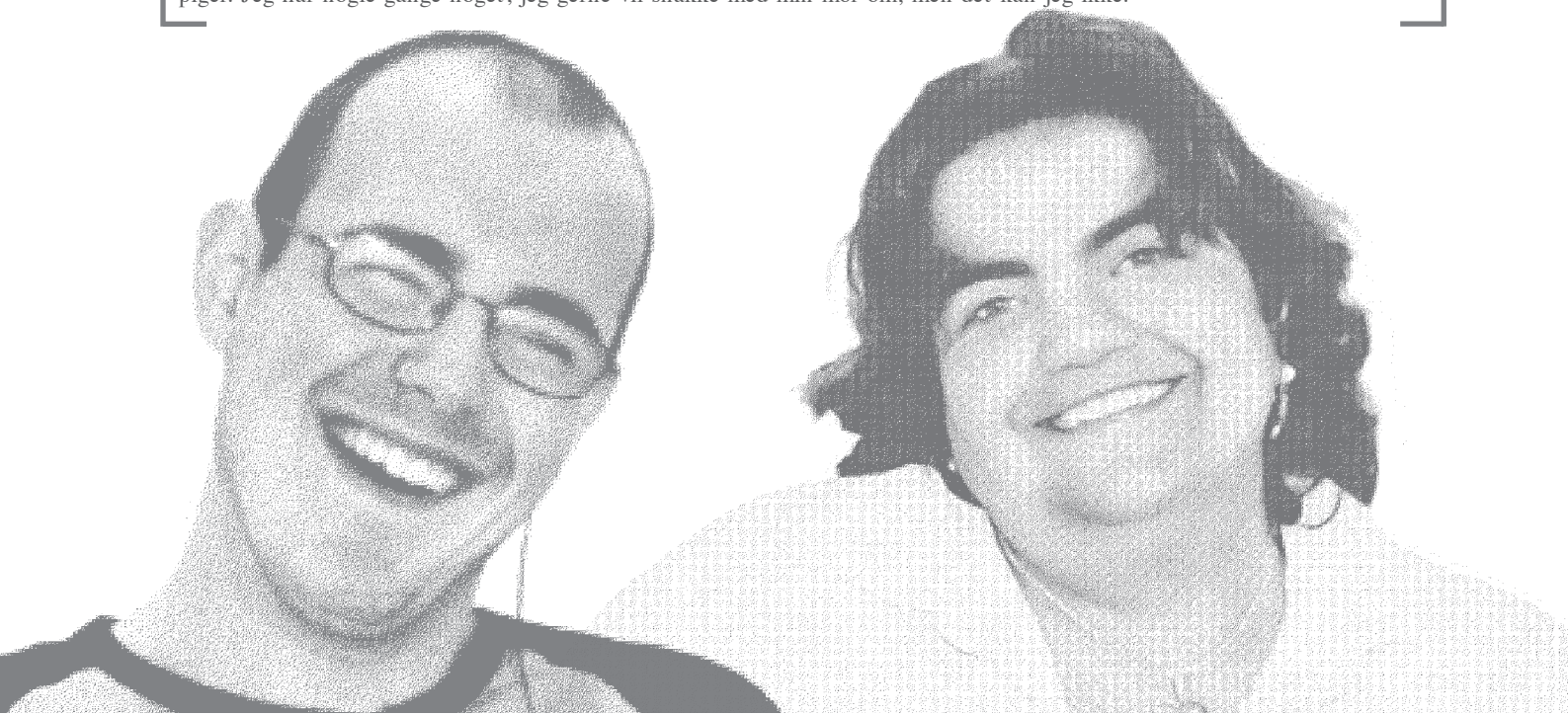
Hvordan griber I en samtale an?

Forslag til handling

Ved en forældresamtale sætter kontaktpædagogen og læreren "begyndende seksualitet" på som et punkt på dagsordenen. Lærerne ønsker at fortælle moderen, hvordan de oplever, at drengen er begyndt at vise sin seksualitet. Lærerne spørger moderen, om hun også oplever det derhjemme. Moderen er noget uforstående, da hun er overbevist om, at det handler om irritation, kløe eller lignende. Hun overvejer at få sønnen omskåret. Hun er sikker på, at han er for lille til at have en seksualitet. Lærerne fastholder deres teori om, at det handler om seksualitet og fortæller hende, at de indtil videre lader drengen gøre, som han gør, i puderummet. Det synes hun er fint nok. Stemningen var god, selvom moderen ikke tror på lærernes forklaring. Og selvom de ikke når til enighed med hende, er det rart at få taget hul på emnet, da det vil være nemmere at følge op på det til næste møde med hende senere på året.

Amir: Jeg kan snakke med især min far. Jeg har det meget med, vi respekterer mere damer. Jeg som søn har respekt for min mor. Men med min far er det fuldstændig lige meget, altså forstået på den måde, at ham kan jeg tale med om sådan noget.

Saeda: I familien snakker man ikke, det er svært. Jeg har muslimsk baggrund. Ville ønske at jeg kunne snakke med andre piger. Jeg har nogle gange noget, jeg gerne vil snakke med min mor om, men det kan jeg ikke.

3. SEKSUALUNDERVISNING

Mange lærere er usikre på, hvordan de skal gribe seksualundervisningen an over for elever med etnisk minoritetsbaggrund.

Det behøver ikke at være mere besværligt at undervise unge med anden etnisk baggrund. Men det er vigtigt at være opmærksom på de ord og udtryk, man bruger, og på, om man opfatter ordene på samme måde. Det er både godt og nødvendigt at tage højde for andre kulturelle forståelser af seksualitet i undervisningen. For eksempel at der i nogle kulturer er en række tabuer i forbindelse med kroppen og seksualitet (se boks side 17).

Som udgangspunkt er det vigtigt at forklare eleverne, at viden om krop og seksualitet er vigtig for at kunne passe godt på sig selv og leve et sundt liv.

Undersøgelser om unges viden om seksualitet viser, at unge med anden etnisk baggrund som regel har ringere viden om kroppen og om seksualitet end danske unge. Samtidig har nogle svært ved at forstå danskernes normer og omgangsformer vedrørende sex.

Men etniske minoritetsunge vokser op i et land, hvor seksualiteten er overalt. De bliver forelskede og oplever lyst ligesom andre unge. De kan bare ikke altid give udtryk for det udadtil.

I forhold til seksualundervisningen betyder det, at eleverne ofte er meget interesserede i emnet, men ikke kan eller vil vise det. Det kan virke som om, de ikke lytter. Pigerne kigger måske væk, drengene opfører sig støjende. I nogle tilfælde dækker det over usikkerhed. De unge følger med, men på deres egen måde.

Gode råd til undervisningen

- Tænk på sproget. Ord kan krænke og være belagt med tabu. Vær derfor opmærksom på dit sprog. Brug for eksempel neutrale (kliniske) ord (samleje i stedet for bolle), og snak med eleverne om, hvad ordene betyder.
- Vær opmærksom på overskrifterne på skoleskemaet. Overskrifter som "Krop, pubertet og følelser", "Sundhed og familiekundskab" eller "Personlig udvikling" kan være bedre end "Seksualundervisning".
- Brug billeder med omtanke. Vær forsigtig med film og fotografier. Fremstilling af nøgne kroppe er tabu i islam. Brug hellere tegninger end fotos.
- Undervis eventuelt drenge og piger for sig.
- Sæt god tid af til undervisningen. Mange børn og unge med etnisk minoritetsbaggrund har ikke særlig stor basisviden om krop og seksualitet. Tag udgangspunkt i elevernes spørgsmål og erfaringer.
- Giv plads til individuelle spørgsmål. Det kan være svært at stille spørgsmål i klassen, hvis man slet ikke er vant til at tale om seksuelle emner derhjemme. Giv plads til, at eleverne også kan komme og spørge uden for timerne.
- Brug "eksperter" udefra. Det kan være en god ide at hente eksterne undervisere ind. Ofte får de flere intime spørgsmål end elevernes egen lærer. Når man bruger sundhedsfaglige personer, betyder kønnet ikke så meget, fordi de bliver opfattet som autoriteter på området.

Hvad siger loven om seksualundervisning

Sundheds- og seksualundervisning samt familiekundskab er et af folkeskolens tre obligatoriske emner på 1.-9. klassetrin. Læseplanen for faget siger, hvad eleverne skal lære og undervises i på de forskellige klassetrin. Undervisningen omfatter især:

1.-3. klasse

- personlig udvikling gennem natur- og kulturoplevelser
- madkultur og bevægelser
- krop, kropsbevidsthed og kropssprog
- tolerance i forhold til forskellige kulturer
- boligen som ramme for indretning, familieformer og øvrige netværk

4.-6. klasse

- sundhed, vaner og livsstil
- fysisk og psykisk arbejdsmiljø
- seksualitet og sansning
- familie, bolig og sundhed
- sociale netværk

7.-9. klasse

- fred og sundhed
- miljø og sundhed
- samliv
- sex, sundhed og sygdom

Kilde: www.faellesmaal.uvm.dk

Amir: Vi havde på et tidspunkt et herresvømmehold, hvor Jacob sagde til mig "Amir, ved du, hvad det hvide er for noget?" Jeg havde jo set det, men hvad det egentlig var, vidste jeg ikke. Men lærte det efterhånden ved at se pornofilm og snakke med venner... Måske var jeg 9-10 år. Man kan også tænke, hvorfor skal han vide det. Men jeg havde ikke fået ordentlig seksualundervisning på det tidspunkt og heller ikke siden. Jeg kunne ikke spørge: "Far, hvad er sperm?". Hvis du har respekt for dine forældre, vil du ikke gøre det. Hvis du ikke kan lære det i skolen, hvor så?

Tag udgangspunkt i elevernes hverdag

I mange kulturer er sex noget, der hører ægteskabet til. Det er vigtigt, at læreren har det i baghovedet og inddrager den viden i undervisningen. Taler man prævention, kan man for eksempel tale om det i forbindelse med ægteskabet for at gøre det vedkommende.

Generelt er det en god idé at bruge eksempler fra elevernes egen hverdag.

Hvis drengene i klassen for eksempel er ligeglade med kondom og kønssygdomme, ”fordi de skal giftes med en jomfru hjemmefra”, kan læreren fortælle om en dreng, han kendte. Denne dreng troede også, at han skulle giftes med en pige hjemmefra, men blev forelsket i en dansk pige og er nu sammen med hende. Det kan være en øjenåbner, for drengen kunne jo være elevernes bror eller fætter.

Religiøs opfattelse og opdragelse siger ofte en masse om, hvad man må og ikke må i forhold til seksualitet. De fleste religioner fortolkes på mange måder, og der er forskellige måder at efterleve religionens forskrifter.

Som udgangspunkt kommer man langt med at kommunikere åbent og ved at mødes med gensidig forståelse og respekt.

I nogle kulturer er der en række tabuområder i forbindelse med seksualitet

- Sex før ægteskabet
- Utroskab
- Onani – kan accepteres, hvis det kan forhindre sex før ægteskabet
- Homoseksualitet
- Abort, dog tilladt, hvis der er noget galt med fostret
- Mønstuation – blod i det hele taget er urent
- Nøgenhed.

Kilde: www.lysthuset.dk

Hvad er god seksualundervisning

Seksualundervisningen skal ses som en integreret del af undervisningen helt fra de små klasser. (Se boks næste side).

Og undervisningen bør tænkes bredt ind. Seksualundervisning er mange ting, det kan for eksempel også være at ligge i et badekar med grødris eller i et kuglebad, at se sig selv uden tøj på, at blive aet med en fjer, at snakke om venner og kærestes ...

God seksualundervisning kommer rundt om følgende:

- Kroppen og dens funktioner. At kende sin egen og det andet køns krop og funktioner er vigtigt for at få et godt seksualliv med sin partner.
- Hvad er normalt i forhold til for eksempel menstruation og onani?
- Venner og kærestes.
- Grænser – om at sige til og fra.
- Hygiejne.
- Påklædning.
- Forelskelse.
- Sex.
- Prævention. Om risikoen for at smitte andre eller selv blive smittet med kønssygdomme. Om uønsket graviditet. Prævention er et fælles ansvar.

Det er også vigtigt at komme ind på seksuelle overgreb som en del af undervisningen. Ikke mindst fordi vi ved, at børn med handicap har større risiko end andre børn for at blive udsat for overgreb. (Se også side 23).

Undervisningen her kan handle om:

- Mig selv og min krop
- Hvad kan jeg lide og ikke lide?
- Sanseoplevelser
- Hvornår bliver jeg glad, vred, ked af det osv.?
- Ja- og nej-følelser – man kan altid sige nej
- Hvordan giver man udtryk for, hvad man kan lide og ikke lide – og hvordan aflæser man andres signaler?
- Dramaøvelser, hvor man øver sig i at sige ja og nej i forskellige situationer
- Seksuelle normer
- Hvad man gør, hvis der sker noget, man ikke kan lide. Hvor kan man få hjælp?

Seksualundervisning i specialundervisningen

Ungdomsskolen i Ueterslev integrerer seksualundervisningen helt fra de små klasser.

Undervisningen ses som en spiral. Dvs. at delemnerne gentages og udbygges på hvert klassetrin for at sikre, at stoffet bliver en integreret del af elevens personlighed.

	Emne	delemner					
0. – 1. kl.	Følelser:	ja/ nej følelser, kommunikation, kropskendskab/ signaler, sundhed					
2. – 3. kl.	Familien:	do	fællesskab				
4. – 5. kl.	Venskaber:	do	do	kontakt			
6. – 7. kl.	Pubertet:	do	do	do	kroppens udvikling og hygiejne		
8. – 10. kl.	Kærester:	do	do	do	do	sex og prævention	
UiU	Ungdomskultur:	do	do	do	do	do	personlig udvikling

Ideer til undervisningen

Seksualundervisning som del af anden undervisning

Der er mange muligheder for at inddrage seksualundervisning løbende i undervisningen – helt fra de små klasser.

Temaer og temabøger

Man kan for eksempel vælge at tage et afgrænset tema op i undervisningen. Det kan være kroppen, familien eller venner. Se eksempler på temaer på arbejdsark 3A.

Temabøger kan også være en god måde at arbejde med et emne på. Hvis man laver en lille bog om emnet, får eleverne noget konkret med hjem. På samme måde kan man arbejde med personlige bøger. Sammen med eleven kan man finde billeder for eksempel af hvad eleven godt kan lide og ikke kan lide. Se eksempler på temabøger på arbejdsark 3B

Vær opmærksom på reglerne om copyright. Billeder på nettet er generelt omfattet af regler om copyright – undtagen, hvis man bruger dem til ”privat brug”. Man må altså gerne lave en enkelt temabog til en elev, men man må ikke kopiere den og bruge den for eksempel som klassesæt.

Samtalebilleder

Laminerede billeder af mennesker og ting kan bruges til at ”tage hul på et emne” og kan være gode at tale ud fra. Billederne kan bruges til at tale om mange forskellige emner. For de mindre elever: Familie, venskab, at være ked af det osv. og for de større elever: Mønstruation, kærester osv. Billederne kan bruges som en slags basismateriale, man kan bygge videre på. Billederne kan samles med en karabinhage eller opbevares i en særlig kasse.

Spil

Et spil kan være en god måde at sætte gang i snakken. Det føles knap så personligt og gør, at alle elever kommer på banen.

Hjertespillet er et godt bud på et spil, som man evt. selv kan tilpasse elevgruppen. Hjertespillet er et dialogspil udviklet til voksne udviklingshæmmede, der har verbalt sprog, men er også velegnet til brugere, der kommunikerer via bliss og tegn til tale. Hjertespillet består af 150 forskellige spørgsmål i 6 kategorier: **Mig selv** – **Mine venner/ kærester** – **Mit personale** – **Mit arbejde/ skole** – **Mine naboer/ forældre** – **Min fritid**. (Se materialelisten side 47).

Sedat: ... Jeg vil sige ”hvor er seksualundervisningen i folkeskolen kedelig”. Du får lært ting du godt ved i dag, men hvor man forsøger at dreje uden om seksualitet – det mere kropslige, når du bliver 18, dine hormoner, der ændrer dig på din væremåde, du begynder at tænke fremad mod dit første knald... Jeg synes ikke skolen har gjort synderligt meget. Kun det praktiske, vaske dig selv for den... Jeg ved ikke om det er, fordi man ikke vil have folk skal vide det i den alder

Seksualundervisning som forløb

Seksualundervisningen kan også planlægges som et længerevarende sammenhængende forløb, som fokuserer på elevens livsforløb, kropskendskab, kropsbvidsthed, kommunikation, kontakt, ungdomskultur, venskaber, kæreste, sex, prævention og personlig hygiejne.

Se eksempel på et undervisningsforløb på 3 uger på arbejdsark 3C.

Undervisning i drenge- og pige grupper

Nogle gange kan det være en god ide at dele eleverne op i drenge- og pige grupper. Især pigerne kan føle sig mere trygge ved at stille spørgsmål, hvis de er alene sammen.

Drengene er ofte mere kønsfikserede og vil gerne tale om for eksempel porno og onani, mens pigerne gerne vil snakke om følelser. Omvendt kan det give en god dynamik i gruppen, at piger og drenge undervises sammen. Det er også vigtigt at lære om det andet køn.

I rene drenge- og pige grupper er det godt, hvis læreren har samme køn som eleverne. Det giver ofte større åbenhed og tryghed.

Her kan man for eksempel arbejde med:

Hvad er forskelligt ved at være dreng og pige?

- Kroppen
- Leg/ interesser
- Udseende/ tøj.

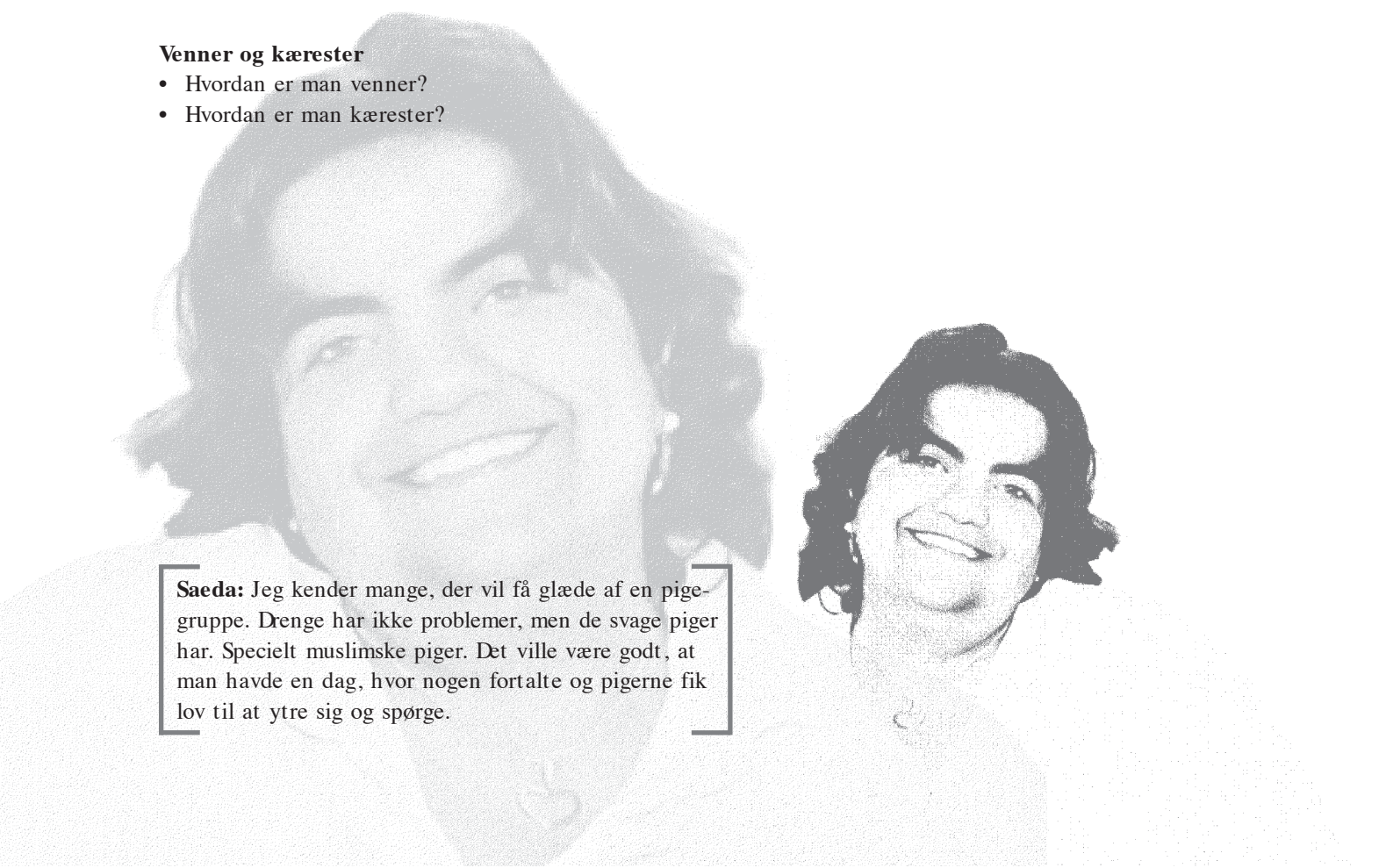
Kroppen

Har du mærket ændringer på din krop?

- Hygiejne
- Lugt
- Stemme
- Hvad er rart/ ikke rart?

Venner og kærester

- Hvordan er man venner?
- Hvordan er man kærester?

Sæda: Jeg kender mange, der vil få glæde af en pige-gruppe. Drengene har ikke problemer, men de svage piger har. Specielt muslimske piger. Det ville være godt, at man havde en dag, hvor nogen fortalte og pigerne fik lov til at ytre sig og spørge.

Seksualundervisning til elever med multiple funktionsnedsættelser

I undervisningen af elever med multiple funktionsnedsættelser er det vigtigt at have fokus på sanser og kropsbevidsthed. Eleverne har både nedsat kommunikativt beredskab og bevægelsesvanskeligheder, der gør, at de ikke selvstændigt og uden hjælp kan opsøge og undersøge objekter og fænomener i deres omverden. Det er derfor nødvendigt at man som lærer tænker kreativt i forhold til arbejdet med sanser og kropsbevidsthed.

Undervisning, der stimulerer sanserne

- Rør ved, smag på, lugt og lyt til ting

Aktiviteter, der kan give bedre kropsbevidsthed

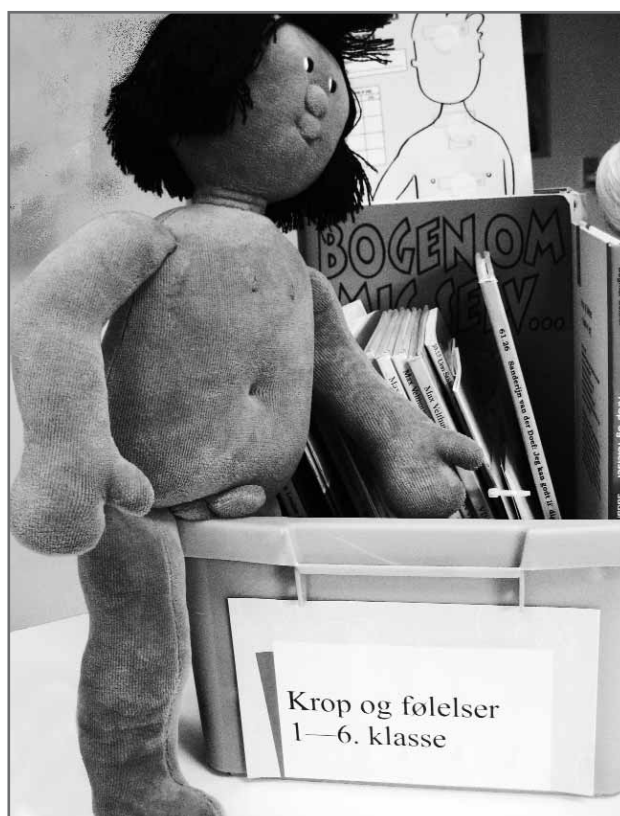
- Mærk kroppens dele: brug ærteposer, varmedunke, kuglebad
- Tegn omrids af kroppen
- Gyg i hængekøje, leg ”rullepølse” med barnet i en madras
- Børst barnet på kroppen med forskellige børster
- Brug massagelege og afspændingslege
- Leg med puls: hop i trampolin mv.
- Tag i svømmehallen, rul på store bolde
- Lav spejlkabinet, giv barnet mulighed for at se sig selv fra alle sider
- Brug videokamera. Film barnet i hele figur fra alle sider, evt. mens det er i gang med en aktivitet og sammen med andre. Lad barnet få mulighed for at se sig selv på filmen igen og igen.

Søg mere inspiration på biblioteket, for eksempel i bogen: Bevægelseslege med de 0–6 årige og deres voksne. Af Lone Byrner og Judy Tørney Tromborg.

Materialekasse

Det kan være en god ide at have et sæt fælles materiale til seksualundervisningen, for eksempel i en kasse, så det er let at gå til.

Se for eksempel Strandparkskolens materialekasse – arbejdsark 3D.

Til diskussion i lærergruppen

Nedenstående cases kan bruges til en fælles dialog lærerne imellem.

case 1

En dreng på 15 år med udviklingshæmning og autisme onanerer ofte og uden blufærdighed. Eksempelvis i badet, i svømmehallen og i sofaen, der står i klassen. Det har stået på gennem et par år. Fordi det ofte sker på offentlige steder, kan det være meget grænseoverskridende for dem, der tilfældigvis befinder sig på stedet. Drengen er også meget glad for at røre og kysse de kvindelige ansatte på skolen.

Hvad gør I?

Hvem involverer I i løsningen?

Forslag til handling

Personalet på skolen griber det således an:

- 1) Lærerne laver sociale historier i fællesskab med drengen, taler om og tegner delvist situationerne. Samtidig gør personalet det helt klart for drengen, at det er o.k. at onanere, men at det er noget, man gør alene eller sammen med en kæreste.
- 2) Lærerne tegner, hvem det er acceptabelt at røre, kysse og give knus via et skema, der illustrerer de grupper af mennesker, som han omgås dagligt (se arbejdsark 3E).
- 3) Når personalet har på fornemmelsen, at der "er optræk til noget" (for eksempel, hvis drengen tager bukserne af, begynder at gnide uden på bukserne, lægger en pude i skødet), bliver han henvist til toiletet. Engang imellem går han derud, men oftest dropper han sit forehavende.
- 4) De kvindelige lærere går i en periode rundt med et rødt "skilt" på brystet. Efterfølgende med et rødt kort i lommen, som de kan vise, hvis drengen overskrider deres grænser. Den røde farve signalerer "forbudt". Drengen kender i forvejen systemet med røde og grønne skilte (for hhv. "adgang forbudt" og "kom ind") på dørene på skolen.

case 2

En elev med pakistansk baggrund på 19 år fortæller, at han kommer i en kiosk, hvor han har sex med mænd. Da en lærer på skolen taler med drengen om det, viser det sig, at det hele er fantasi. Ideen kommer fra pornofilm på tv. Eleven fortæller, at "han er til damer", hvis han kan få lov at tage dem bagfra – når han bliver gift. Han er meget præget af pornografi. Han kan ikke lide den, han skal giftes med, og han er voldelig over for sin mor og søster. Tilsyneladende er der mange trusler om vold i hjemmet. Eleven fortæller også, at han er panisk angst for, at familien vil "tage ham I at se pornofilm".

Hvordan kan man ændre drengens syn på sex?

Forslag til handling

Den tosprogede lærer på skolen tager en personlig snak med eleven. Efterfølgende bliver emnet taget op i drengegruppen, hvor man blandt andet snakker om forskellen på porno og sex i fjernsynet og "i virkeligheden".

4. FOREBYGGELSE AF SEKSUELLE OVERGREB

Børn og unge med funktionsnedsættelser har større risiko end andre børn og unge for at blive udsat for seksuelle overgreb og krænkelse. Undersøgelser viser, at en stor del af overgrebene sker på specialskoler, i bo- og dagtilbud o.l., altså på steder, hvor børnene opholder sig på grund af deres handicap.

Derfor har skolen en vigtig opgave i at skabe rammer, der i videst muligt omfang sikrer, at der ikke foregår seksuelle overgreb på skolen. Det kan man gøre via seksualundervisningen, ved måden, man er sammen med børnene på, og ved at have en seksualpolitik (se også side 27). Samtidig er det vigtigt, at personalet kender tegn og signaler på, at en elev har været udsat for et overgreb, jf. nedenfor.

Retten til at sige nej

Eleverne har brug for seksualundervisning og viden om, hvad der anses som acceptabel social omgang med andre. Erfaringer viser, at viden om seksualitet og seksuelle forhold kan være med til at mindske risikoen for at blive udsat for seksuelle krænkelse og overgreb og for selv at udvise krænkende adfærd eller begå overgreb.

En måde, hvorpå eleverne kan blive mindre sårbare, er ved at lære at sige fra og sætte grænser. Eleverne skal vide, at det er i orden, at de siger nej, og at de kun skal sige ja til det, de har lyst til. Det er også vigtigt at lære eleverne om regler for chatroom, for eksempel at man aldrig skal opgive sit navn og sit telefonnummer.

Mange børn og unge med funktionsnedsættelser har svært ved at sige fra. De er ofte afhængige af andres hjælp på grund af deres handicap, og det kan være svært at bedømme, om for eksempel en berøring sker tilfældigt eller bevidst. De elever, der ikke har et verbalt sprog, kan ikke højlydt sige nej, og for mange betyder det fysiske handicap, at de ikke kan flytte sig eller løbe væk fra en uønsket situation. Mange har desuden meget lidt forståelse af dem selv, deres krop og omverden. De kender ikke deres egne og andres grænser hverken fysisk eller mentalt.

Kend signalerne

Før lærerne er det vigtigt at kende tegnene på, at en elev måske har været udsat for et overgreb – og at kunne handle på det (se næste side). Det er vigtigt at vide, hvad man skal gøre, hvem man skal kontakte osv.

Der er ingen facitliste over signaler, der viser, at et barn eller en ung har været udsat for overgreb. Børn er forskellige og udtrykker sig forskelligt. Nogle fortæller til en voksen, de har tillid til, hvis de har været udsat for et overgreb. Her er det vigtigt at tro på det, barnet siger. Men ofte fortæller børn kun indirekte og med antydninger, at der er noget galt.

Det handler ikke kun om at kunne se signaler på et overgreb. Men i lige så høj grad om at turde se og stole på, at nogen kan hjælpe med at håndtere situationen. Medarbejdere, der ser tegn på overgreb, er ofte i en meget vanskelig situation. Vi ved fra undersøgelser, at de fleste overgreb begås af en person, som barnet eller den unge kender, en far eller stedfar, en hjælper eller en anden elev, og derfor kender medarbejderne måske også krænkeren. Det er svært at anklage et menneske, man kender. Svært at fortælle andre om mistanken. Og endnu sværere at anklage den, man mistænker. For tænk, hvis den pågældende er uskyldig, eller hvis mistanken ikke kan bevises.

Det værste er ikke at gøre noget. Man skal altid reagere på tegn på mistrivsel, der kan skyldes overgreb. Tag altid mistanken alvorligt og lad tvivlen komme både barnet og den mistænkte til gode. Søg professionel rådgivning og hjælp (se side 26).

Tegn på overgreb

Tegnene på listen nedenfor er nogle dem, der kan vise sig efter seksuelle overgreb. Listen kan ikke bruges som en "facitliste". Der kan være flere forklaringer på, at eleverne ændrer adfærd. Men tegnene vil ofte være en indikation på en form for mistvivl, som man skal reagere på.

Det kan være tegn på overgreb, hvis eleven:

- Ændrer adfærd, siger eller gør ting, han eller hun ikke plejer.
- Får en påfaldende aktiv seksuel adfærd.
- Får modvilje mod at være sammen med en bestemt person eller ved at være bestemte steder.
- Græder umotiveret, har angstreaktioner.
- Lider af søvnløshed og mareridt.
- Har fysiske symptomer: unaturlig rødmen, mærker, irritation, blødninger ved kønsorganer, munden eller endetarmsåbningen, ubehag når han eller hun tisser, ufrivillig vandladning eller afføring, ondt i maven, underlivet eller hovedet.
- Virker trist og deprimeret.
- Reagerer aggressivt eller bliver hyperaktiv.
- Har problemer med at koncentrere sig.
- Får selvskadende adfærd.
- Går tilbage i udvikling og pludselig får nogle adfærdstræk, som det ellers er vokset fra.
- Har manglende selvværdsfølelse, virker hjælpeløs og passiv.
- Får spiseforstyrrelser.
- Bliver vedholdende tavs.

Kilde: Hvordan tackler du seksuelle overgreb. Servicestyrelsen

Se også www.stopovergreb.dk og "Man skal altid reagere" (dvd), SUS 2006.

At handle på mistanken

Det er vigtigt at handle, hvis du har mistanke eller viden om et overgreb.

Hvis du har mistanke om overgreb

- Skriv dine observationer ned.
- Drøft observationerne med dit team og din leder.
- Hvis I vurderer, at der er et reelt problem, så SKAL I kontakte de sociale myndigheder. Som offentligt ansat har man udvidet underretningspligt, jf. nedenfor.
- Inddrag forældrene, medmindre mistanken er rettet mod dem.
- Følg op på "sagen", drøft løbende dine tanker med kolleger, ledelse og evt. psykolog.
- Læs hæftet "Hvordan tackler du seksuelle overgreb?" fra Servicestyrelsen.

Hvis du ser et overgreb

- Stop overgrebet øjeblikkeligt.
- Sørg først for at tage dig af den krænkede, dernæst af krænkeren.
- Tilkald kolleger hurtigst muligt.
- Kontakt ledelsen og tag stilling til evt. politianmeldelse (politiet kontakter de sociale myndigheder).
- Inddrag forældrene til den krænkede og krænkeren, hvis det er et andet barn.

Underretning til kommunen

Hvis du har mistanke om mistrivsel, der kan skyldes overgreb, skal du underrette kommunens socialforvaltning:

- Skriv et brev til barnets sagsbehandler, udtryk din bekymring så objektivt som muligt.
- Få brevet godkendt af ledelsen
- Tag en kopi til dig selv og læg en kopi i barnets journal.

Når sagen er indberettet til kommunen, er den som sådan ude af dine hænder. Din vigtigste opgave er at tage dig af den krænkede og evt. også af familien. For eksempel ved at søge professionel hjælp og vejledning. Hvis krænkeren er et andet barn, har du samme forpligtelse over for dette barn og familien.

Som den, der underretter, bliver du sjældent involveret i og informeret om sagens videre gang, og du kan ikke kræve at få oplysninger om sagen.

Så mange børn er udsat for seksuelle overgreb

3 pct. af børn, der har et handicap, har været udsat for et seksuelt overgreb, eller også er der mistanke om det. Det viser en undersøgelse blandt elever på skoler samt dag- og døgntilbud for handicappede børn, som Videnscenter for sociale indsatser ved seksuelle overgreb mod børn og Socialt Udviklingscenter SUS har udført for Socialministeriet (2007).

Undersøgelsen viser også, at sager om overgreb mod børn med handicap i en del tilfælde ikke kommer til myndighedernes kendskab. Det skyldes bl.a., at der er tale om et tabuiseret emne, og at det kan være vanskeligt at tolke tegn og signaler hos børnene.

Generelt efterlyser både sagsbehandlere og lærere mere viden, bedre retningslinjer og kommunikation på området.

Seksuelle overgreb og krænkelser

Mån taler både om seksuelle overgreb og seksuelle krænkelser.

Der er tale om et *seksuelt overgreb*, hvis den ene part ikke ønsker den seksuelle kontakt eller bliver lokket, presset eller truet til at gøre noget, som han eller hun ikke har sagt ja til eller ikke forstår konsekvenserne af.

Et fysisk seksuelt overgreb er for eksempel, hvis krænkeren berører ofrets krop eller kønsdele, har samleje med eller tvinger vedkommende til at berøre krænkerens kønsdele. Der kan også være et seksuelt overgreb, selvom krænkeren ikke rører ved ofret. Et ikke fysisk seksuelt overgreb er for eksempel, hvis krænkeren blotter sig for ofret, tvinger ham eller hende til at se pornografiske billeder eller film eller til at klæde sig af.

Seksuelle krænkelser er som regel handlinger af grænseoverskridende karakter. Det kan for eksempel være at tage en anden på brysterne, at onanere (eller prøve på det) i fælleslokaler eller at bruge krænkende ord.

www.stopovergreb.dk

Her kan du søge hjælp

Der er flere steder i landet, du kan henvende dig, hvis du har brug for råd og vejledning i forbindelse med seksuelle overgreb. Ud over stederne på listen her kan du altid henvende dig til din praktiserende læge, socialforvaltningen i kommunen eller det lokale politi.

SISOs telefonlinje 2077 1120

Videnscenter for sociale indsatser ved seksuelle overgreb mod børn har oprettet en telefonlinje, hvor alle der arbejder med børn og unge kan få konsulentbistand i sager om seksuelle overgreb.
(www.siso-boern.dk)

LEV FRI 3068 0256

Telefonrådgivning, hvor mennesker med udviklingshæmning, som har været udsat for seksuelle overgreb, deres familie og venner, kan få råd og vejledning. Også udviklingshæmmede, som selv har begået seksuelle overgreb, kan henvende sig.
(www.lev.dk)

Projekt Janus 3369 0369 (København)

Tilbyder rådgivning til professionelle og ambulant behandling til drenge og piger i alderen 12-18 år med seksuelt krænkende adfærd.
(www.projekt-janus.dk)

Team for seksuelt misbrugte børn, Rigshospitalet 3535 3984

Kan kontaktes ved mistanke om, at et barn bliver eller har været udsat for et seksuelt overgreb, for råd og vejledning. Mån kan få råd og vejledning af den socialrådgiver eller psykolog, der har vagt.
(www.rigshospitalet.dk)

5. SEKSUALPOLITIK OG SEKSUALUDVALG

En seksualpolitik er et vigtigt redskab. Har skolen en sådan politik, har man samtidig et fælles værdi- og regelsæt at forholde sig til i arbejdet med eleverne. Seksualpolitikken kan også benyttes aktivt i forældresamarbejdet.

Ligeledes er det vigtigt at have en handle- eller beredskabsplan for, hvem der gør hvad, hvis en elev bliver udsat for et seksuelt overgreb. Den kan med fordel integreres i seksualpolitikken.

Arbejdet med at lave en politik kan i sig selv være en god proces. Det er en god anledning til at diskutere seksualitet og personlige og fælles grænser i personalegruppen: Må eleverne være kærestere på skolen, hvor går grænsen i forhold til onani, hvordan undgår vi at blande vores egen seksualitet ind? mv.

Hvad skal politikken indeholde?

En seksualpolitik indeholder typisk:

- Skolens værdier og holdninger i forhold til seksualundervisning.
- Gode normer og regler for elever og personale på skolen.
- Handleplan ved mistanke eller viden om overgreb.
- Kontaktoplysninger.

Politikken er ikke et statisk dokument, men bør løbende tages op, diskuteres og ajourføres.

Se et eksempel på en seksualpolitik på arbejdsark 5A.

En seksualpolitik bliver til – Skolen i Ryparken

At lave en seksualpolitik kræver at skolen – ledelsen – prioriterer det. Skolen i Ryparken greb det an på denne måde:

- Der blev nedsat et ”seksualudvalg” på fem lærere, som fik til opgave at komme med udkast til en politik. Lærerne fik bevilget 20 timer hver til opgaven.
- Gruppen begyndte med at samle baggrundsmateriale, for eksempel seksualpolitikker fra andre skoler, materiale om seksuelle overgreb fra bl.a. Socialt Udviklingscenter SUS og Det Kriminalpræventive Råd.
- Hernæst holdt gruppen et møde, hvor de brainstormede om indholdet til politikken. De aftalte, hvem der skrev hvad.
- Da udkastet lå klar, arrangerede gruppen et temamøde på skolen, hvor kolleger kunne komme med input til udkastet.
- Politikken blev herefter sendt til skolebestyrelsen og til sidst endelig godkendt af pædagogisk råd.

Seksualudvalg

Nogle skoler vælger at nedsætte et seksualudvalg eller at uddanne en eller flere lærere, som tager sig af seksualundervisning og -vejledning

Seksualudvalget eller lærerne har typisk til opgave:

- at rådgive, hvis elever har konkrete seksuelle problemer
- at stå for forældrevejledning, for eksempel deltage i forældremøder, hvor seksualitet er på dagordenen, holde temaaftner mv.
- at rådgive og vejlede kolleger om seksualundervisningen
- at stå for indkøb af materialer til seksualundervisning og inspirere til selv at udarbejde materialer
- at bistå håndtering af eventuelle seksuelle overgreb
- at samarbejde med andre specialskoler.

Flere skoler kan med fordel gå sammen om et fælles seksualudvalg eller om at uddanne seksualvejledere.

arbejds ark

2A Gode råd til møder med forældre

☒ Tjekliste

Før mødet

- ☐ Fordel rollerne.
- ☐ Gør klart, hvad der er formålet med mødet.
- ☐ Vurder, om det er nødvendigt med tolk.
- ☐ Informer tolken – inviter evt. tolken til formøde.
- ☐ Overvej ordvalget.
- ☐ Vær afklaret om dine kollegers holdninger.
- ☐ Send dagsorden ud til forældrene, følg evt. op med også at få en tosproget lærer
- ☐ til at ringe hjem til familien et par dage før mødet.

På mødet

- ☐ Vær sikker på, at alle er enige i dagsordenen.
- ☐ Afstem forventninger.
- ☐ Forklar centrale ord og begreber. Definer begreber som for eksempel: seksualundervisning, handicap, lejrskole, svømning, så lærere og forældre får en fælles forståelse.
- ☐ Er du i tvivl, så spørg, stil opklarende spørgsmål, og spørgsmål, der lægger op til fælles løsning.
- ☐ Brug din berøringsangst positivt: ”Jeg kan også synes, at det er vanskeligt at tale om...”
- ☐ Tag udgangspunkt i forældrenes oplevelser eller bekymringer.
- ☐ Afslut hvert punkt på dagsordenen med at opsummere, hvad der er aftalt.
- ☐ Opsummer også ved mødets afslutning.
- ☐ Tag individuelle hensyn.
- ☐ Læg vægt på ligeværdig kommunikation, for eksempel at forældrene er eksperter i deres eget barns behov, adfærd og følelser.
- ☐ Del om nødvendigt forældrene op i mande- og kvindegrupper.
- ☐ Skriv referat af mødet.

Efter mødet

- ☐ Evaluer – hvordan gik det?
- ☐ Følg op på aftaler.
- ☐ Send referat ud.

2B Temaaften for mødre

Nedenfor ses et eksempel på en temaaften for mødre "Mør til pubertetsbarn", som Ungdomsskolen i Utterslev har holdt.

INDBYDELSE TIL TEMAFTEN PÅ UIU OM "PUBERTETSBØRN"

10. maj 2006

Kære _____ + evt. ledsager.

Vi vil gerne invitere mødre med anden etnisk baggrund til temaaften på UiU d. 31. maj kl. 19.00 – 21.30.

Aftenens indhold vil være:

Mør til et pubertetsbarn
Kroppens udvikling
Kærlighed og følelser
Input fra jer til vores seksualundervisning

Vi har indbudt Amneh Hawwa, speciallæge i almen medicin, til at starte emnet med et foredrag. Derefter er der debat.

Aftenen starter med, at vi fælles dækker et kaffe/te-bord. Og vi vil bede jer medbringe en kage til dette.

Hvis du har problemer med det danske sprog, er du velkommen til at tage din voksne datter eller en veninde med.

Mød venlig hilsen

Tilmeldingsblanket – afleveres senest 19. maj

Jeg kommer _____

Jeg har ledsager med _____

Elevens navn _____ linje _____

Sådan greb vi det an

To kvindelige lærere fra skolen stod for aftenen. De greb det således an.

Ca. tre uger før blev der sendt invitationer ud (med posten) til 16 mødre.

Ca. to uger før ”prikkede” de ansvarlige lærere til kontaktlærerne om svar fra mødrene. Det så ud til, at 10 mødre ville komme.

På selve dagen ringede lærerne til alle mødrene for at sikre sig, at de huskede det. Nu var interessen ikke helt så stor. Nogle var blevet syge, og nogle havde fået andre planer i mellemtiden. Syv mødre mødte op, nogle af dem havde deres store døtre med til at oversætte.

Lærerne lavede kaffe, og mødrene havde kage med. Inden mødet hjalp de hinanden med at dække bord.

Den første halve time fortalte lærerne om, hvordan skolen griber seksualundervisningen an. Herefter var læge Amneh Hawwa inviteret til at holde foredrag om kroppens og sindets udvikling. Efter oplægget fik mødrene vist de undervisningsmaterialer, skolen bruger i seksualundervisningen, og de kunne stille spørgsmål: Må kærester bolle med hinanden på skolen? Er det normalt, min søn låser døren ind til værelset og onanerer? Ser I pornofilm i undervisningen? Kan min søn få en kæreste og i så fald, hvor?

Alt i alt var det en god aften med gode snakke. Det var lærernes fornemmelse, at samtlige deltagere fik noget ud af aftenen og var glade for, at den kun var for kvinder. Det var fint at være sammen om at dække kaffebord, det gav en god stemning fra begyndelsen. Ligeledes var det en god ide med en oplægsholder udefra. Samtidig var mødet en god anledning for lærerne til at få mødrenes input til undervisningen, som kvinderne i øvrigt viste sig at være udmærket tilfredse med.

2C Spørgeark til forældresamtaler – om kroppen

Spørgearket er udviklet af Øresundsskolen.

Renlighed og hygiejne

- Klarer barnet selv toiletbesøg?
- Hvem hjælper?
- Prøver I toilettræning?
- Hvad synes I om det? Hvordan har I det med det?
- Har I brug for professionel hjælp?
- Synes I, det er vigtigt, at barnet klarer sig selv?

Menstruation

- Synes du, at dit barn skal forstå sin kropsudvikling?
- Hjælper I jeres barn med det?
- Synes du, at du er god til at formidle viden til dit barn?
- Hvad gør du og hvordan?
- Har I brug for professionel hjælp?

Min krop, mine grænser

- Er der ting, dit barn gør, som du ikke bryder dig om (rører ved sig selv/ andre...)?
- Hvordan reagerer du?
- Er du bekymret for, at dit barn bliver udsat for et seksuelt overgreb?
- Hvad vil du gøre for at beskytte din barn?
- Er du bekymret for, at dit barn kan begå overgreb?
- Har du brug for professionel hjælp?

2D Spørgeark til forældre – om venskaber

Spørgearket er fra Strandparkskolen.

Har dit barn en eller flere venner?

- Leger dit barn med andre børn i fritiden?
- Sover dit barn hos kammerater?

Har dit barn nemt ved at danne venskaber?

- Snakker I om venskaber derhjemme?
- Er det vigtigt at have en ven?
- Hvilken rolle synes du, skolen skal have med hensyn til venskaber i fritiden?

Er din rolle som forældre anderledes, når dit barn danner og plejer et venskab?

- Kører du selv dit barn til kammerater i fritiden?
- Inviterer du kammerater med hjem fra skolen?

3A Eksempler på temaer i undervisningen

Mig og min familie

- Eleverne ser på og snakker om billeder af far, mor, søskende, huset de bor i. Klassen snakker om familie, og hvordan man bor sammen.
- Eleverne får evt. et engangskamera med hjem, så de selv kan fotografere deres familie og hjem.
- Klassen arbejder med stamtræ.

Venner

- Klassen taler om, hvad vil det sige at have en ven. Hvad kan man lave med en ven?
- Hvordan kan man se, at en anden er en ven? Hvem er din ven? Hvad er forskellen på venner og kærester? Venner og uvenner. ...
- Eleverne finder billeder i blade og på nettet om venner. Billederne kan evt. lamineres og laves til en lille bog, som alle får med hjem.

Kroppen (2 uger)

Uge 1 om hovedet:

Eleverne:

- Tegner hoved og sætter øjne næse og mund på.
- Ser sig selv i spejlet.
- Klipper et billede af sig selv i stykker og sætter det samme igen.

Uge 2 om kroppen:

Eleverne:

- Tegner omrids af kroppen i fuld størrelse, både "forside" og "bagside", og lægger farver på.
- Sætter hoved, arme og ben på tegning af kroppen. Afhængigt af forståelsesniveau også indvolde og blodårer. Eller fotograferer kropsdele, som printes og klistres på.
- Sætter kropsdele på torso.
- Former figurer/ kroppe af trylledej.
- Ser sig selv i spejle fra flere vinkler.

3B Eksempler på temabøger

Kyssebogen

Børnene finder billeder af kys – på nettet og andre steder. Billederne printes ud, lamineres og samles til en lille bog med spiralryg.

Billederne forestiller for eksempel: Mor kysser baby, bryllupskys, børn, der kysser hinanden, mor kysser datter, mor kysser søn, kys frøen, kys et kæledyr, stort kys, klar til kys (trut-mund), pige kysser dreng, vinderkys (sport), romantisk kys, sig nej til kys, hvis du ikke har lyst...

Elevens egen bog

Sammen med eleven kan man finde billeder for eksempel om, hvad eleven godt kan lide og ikke kan lide: "Jeg kan godt lide at få knus af Ali. Jeg kan godt lide appelsin. Jeg kan godt lide at fjolle med de voksne. Jeg kan godt lide at spille på instrumenter. Jeg kan godt lide at være sammen med andre børn til morgensamling. Jeg kan ikke lide når de voksne driller. Jeg kan godt være sur" ...

3C Seksualundervisningsforløb

Undervisningsforløb fra Ungdomsskolen i Upperslev. Eleverne på skolen er mellem 16 og 25 år.

Personlig udvikling

Et kursusforløb på tre uger, som fokuserer på elevens livsforløb, kropskendskab/ bevidsthed, kommunikation, kontakt, ungdomskultur, venskaber, kæreste, sex, prævention og personlig hygiejne. Kurset indeholder:

Arbejde med livsforløb

Tegne livslinje på tavlen

Livslinje: undfangelse, fødsel, konfirmation, gifte sig, få børn, blive skilt, begravelse.

Parallel livslinje: foster, baby, barn, teenager (pubertet, menstruation), ung, voksen (myndig, flytte hjemmefra), gammel, død.

Parallel livslinje: vuggestue, børnehave, skole, uddannelse, arbejde, pension, plejehjem.

Personligt interview

Eleverne interviewes om deres livsforløb: Elever og personale sidder i en rundkreds.

En lærer fortæller, hvem der skal interviewes nu. Lærer og elev rykker ind i midten af kredsen. Læreren interviewer eleven om dennes livsforløb fra fødsel til nu samt om fremtidsplaner og tanker ved hjælp af åbne spørgsmål – hvor, hvad, hvordan. For eksempel: Hvad synes du om det? Hvordan var det for dig? ”Godt/ skidt”. Hvad var godt/ skidt? Kun elev og lærer må tale. De andre i kredsen skal være stille og lytte. Når interviewet er færdigt, kan de andre stille spørgsmål, hvis de vil. En lærer i kredsen tager referat af interviewet. Eleven skriver senere sit eget livsforløb på computer – så kronologisk som muligt.

Se film

En række tegnefilm og ungdomsfilm indgår i undervisningen. Eleverne ser først filmene i fællesskab og taler om dem sammen. Senere i forløbet må eleverne selv se filmene så mange gange, de har lyst.

Se oversigten over film side 40.

Gå på biblioteket

Klassen går på biblioteket og låner bøger om kroppen og sex. Både i voksen- og i børneafdelingen. De låner hovedsagligt bøger med mange billeder. Bøgerne bruges i undervisningen og af eleverne, som de har lyst.

Gå i biografen

Klassen går i biografen og ser en aktuel dansk ungdomsfilm.

Gymnastik

Børnene arbejder med øvelser, der fremmer kropskendskab. Tillidsøvelser. Massage. Afslapning. Kropsbevidsthed. Rollelege, herunder at vælge makker ved at spørge – både ja og nej er acceptable svar. Boldspil, hvor samarbejde er i fokus.

Personlig hygiejne

Undervisning, samtale og bøger om pubertet og kroppens forandring. Bad og dufte. Sminke.

Prævention

Gennemgang af præventionskasse. Kondomer og flamingodildoer.

Forebyggelse af overgreb

Undervisning og samtale om ja og nej-følelser, grænser, kontakt, chatroom på nettet.

Ungdomskultur

Introduktion til klubber, sport, ungdomsskole, fester, strøgture, biograf, cafeer. Samtale om og evt. støtte til ungdomsaktiviteter. Cafetur med holdet.

Om undervisningen

En del af undervisningen foregår i pige/ drengegrupper. Her taler eleverne om pubertet, kroppens forandringer, menstruation, følelser, kærester, sex, lyster.

Hver elev laver sin egen mappe med gruppebillede af holdet, ark med livsforløb, eget personlige interview, sider om kroppen, sider om sex, som eleven selv vælger. Eleven bestemmer selv, om mappen skal med hjem eller blive på skolen.

Undervisningen sluttet af med evaluering og snak om forløbet.

Program for personlig udvikling

Uge 1

Mandag	Fælles morgenmad Velkomst og snak om morgenmad hver dag Livsforløb gennemgås/ mappe til kurset 1 personaleinterview/ 1 interview
Tirsdag	1 interview – bibliotek – 1 interview – foto – afslapning
Onsdag	1 interview – kroppens udvikling – 1 interview – gymnastiksal
Torsdag	1 interview – film (Fællesskab)/ fællesskab – 1 interview – hygiejne
Fredag	1 interview – biotur – computer/ mappe/ bøger

Uge 2

Mandag	1 interview – film (Sådan får man altså børn)/ ja-nej følelser – evt. 1 interview – gymnastiksal.
Tirsdag	Kvinde/ mandegrupper – computer/ mappe/ bøger – afslapning
Onsdag	Pubertet – tegne sin krop/ computer – gymnastiksal
Torsdag	Film (Ska' jeg på nu?)/ prævention – mande/ kvindegrupper – computer
Fredag	Film (Sex – en brugsanvisning)/ følelser – cafétur – computer

Uge 3

Mandag	Teenager/ ungdomskultur – ungdomsfilm – gymnastiksal
Tirsdag	Film (Klar besked)/ kærestesnak – kvinde/ mandegrupper – computer
Onsdag	Ungdomsfilm – computer – gymnastiksal
Torsdag	Aflever bøger – færdiggøre mappe – afslapning
Fredag	Evaluerer af kurset

Materialer til undervisningsforløbet

Film

Sådan! Får man altså børn

Ska' jeg på nu?

Sex – en brugsanvisning

Klar besked

Kærlighed ved første hik

Kald mig bare Axel

Mirakel

To ryk og en aflevering

Litteratur

Forelskelse og sex. Magali Clausener-Petit. Lademann, 2003.

Kærlighedens glæder. Alex Comfort. Forum, 1985.

Den ny kærlighedens glæder. Alex Comfort. Lindhart og Ringhof, 1992.

Kys & Bolle. Janne Hejgaard. Alinea, 2001.

Mg & Sex & Dig. Kroppen. Janne Hejgaard. Mødtryk, 2003.

Mg & Sex & Dig. Kærligheden. Janne Hejgaard. Mødtryk, 2003.

På vej til voksen. Carsten Løt og Annette Løwert. 2003.

Til læreren

Seksual- og sundhedsundervisning og familiekundskab. Folkeskolens obligatoriske emner.

Sexologi. En bog for professionelle og forældre om udviklingshæmmede menneskers seksualitet. Jørgen Buttenschøn. EIBA-Press, 2001

Materialer

Prøvepakker fra Libresse med forskellige bind

Kondomer og flamingodildoer

Præventionskasse

Hjertespillet

Pjecer fra Libresse og Mølnlycke.

(Se også materialeoversigten side 47)

Orientering til forældrene

I god tid inden undervisningsforløbet får forældrene et brev med orientering om undervisningen.

Til 1. årgangs elever, forældre og kontaktpersoner

Orientering om kursus i Personlig udvikling

Kurset er 3 uger fra mandag d. xx oktober til fredag d. xx november.

Mandag begynder dagen med fælles morgenmad.

Deltagere

Elever:

Personale:

Indhold og forløb

I undervisningen lægger vi vægt på, at hver enkel elev får indsigt i
eget personlige og familiemæssige historiske forløb
egen krops organiske funktioner
egne følelsesmæssige og intellektuelle udtryksformer
egne samspilsrelationer.

Vi inddrager emner som:

ungdomskultur

personlig hygiejne

prævention

seksualitet

Der vil indgå rollespil og tillidsøvelser.

Undervisningsmidlerne er fagbøger, video, film, computer, digitalkamera, udstillinger og internet.

HUSK idrætstøj og håndklæde hver mandag og onsdag.

Mød venlig hilsen fra personalet på Personlig udvikling

3D Materialekasse

Strandparkskolens materialekasse til seksualundervisning indeholder følgende.

1. til 6. klasse

Bøger og pjecer

En ven.

Liv og død.

Kærlighed.

Vintervenner. Max Velthuijs. Forlaget Alma.

Hvordan kan det være? Dagmar Maria Thomsen og Hanna Orlof. Materialecentret, 2007

Hvordan bliver jeg til? Mëtronome Video, 1995.

Jeg kan godt lide dig. Sanderijn van der Doef. Flachs, 1998.

Per, Ida & Minimum. En bog om at være sammen. Grethe Fagerström og Gunilla Hansson. Haase 1984.

Vi er sammen. Unn Stålsett, dansk udgave Inger Cornelius. Forum, 1979.

Andet

Spørgeark til brug ved forældremøder/ konsultationer. Se arbejdsark 2D.

Nøgne tøjdukker.

6. til 10. klasse

Bøger og pjecer

At være pige. Ulla Rode, Libresse, 2001. www.libresse.dk

Bogen om mig selv. En anatomimalebog. Kræftens bekæmpelse, 1997.

Dreng. Ulla Rode, Mølnlycke, 1992.

Er du forelsket. En billedfortælling. Susanne Holst og Jorunn Sundland. Apostrof, 1982.

Før den første gang. Bogen til unge om kys, kæleri, krop, sex & følelser.

Anna Louise Stevnhøj. Her & Nu, 2001.

Første gang. Nis Boesdal. CDR-forlag, 1994.

Jeg kan godt lide dig. Sanderijn van der Doef. Flachs, 1998.

Klædt på til sex. Michael Junge, (cd-rom). Forebyggelsesrådet i Århus Amt, Foreningen Sex & Samfund, MauseHouse, 1996

Krop og følelser – sådan er jeg! Dagmar Geisler. Klematis, 2006.

Mig & sex & dig. 1. Kroppen. 2. Kærligheden. Janne Hejgaard. Mødtryk 2003.

Per, Ida & Minimum. En bog om at være sammen. Grethe Fagerström og Gunilla Hansson. Haase, 1984.

Stor, større voksen. Hvad sker der i min krop? Sabine Thor Wiedemann. Klematis, 2006.

Film

Følelser og så videre. En film om følelser, kærlighed og sex. Uffe Rattleff og Tina Rattleff. Kursuscentret, 2003 (www.ratt.dk)

Omklædningsrummet (dvd). Klaus Kjeldsen. Cosmo Film, 2001.

Andet

Anatomimodel.

Selvproduceret billedmateriale om menstruation.

Spørgeark til brug ved forældremøder/ konsultationer.

3E Skema til dialog

Billeder til at sætte ind i skema

Mig selv 	kæreste 	familie 	ven 	lærer
---	--	---	--	--

Skema til at fylde ud med elev.

Onani	Sex	Kysse	Holde i hånden	Kramme

Eksempel på skema fyldt ud sammen med elev.

Onani	Sex	Kysse	Holde i hånden	Kramme
Mig selv 	kæreste 	kæreste 	kæreste 	kæreste
		familie 	familie 	familie
			ven 	ven
			lærer 	lærer

5A Seksualpolitik fra Strandparkskolen

Indledning

Seksualitet er en integreret del af ethvert menneskes personlighed. Som mennesker har vi et grundlæggende behov for nære relationer, kontakt, varme, intimitet og seksualitet, uanset om vi lever med eller uden nedsat funktionsevne.

Overvejelser i forbindelse med emnet seksualitet

I forbindelse med udviklingen fra barn til voksen vil det unge menneske blive påvirket af de ændringer, der sker med kroppen og psyken. De seksuelle lyster begynder at manifestere sig, men i de fleste tilfælde formår den almindelige unge at kanalisere seksualitet ind i socialt acceptable rammer. For vores elever kan udviklingen som følge af deres handicap forløbe anderledes, hvorfor der kan være brug for en særlig pædagogisk indsats fra os som lærere. En indsats, som hjælper den unge til at udvikle sin seksualitet på en måde, så den ikke er til gene for andre, men til glæde for den unge. Der vil således ofte være brug for at udarbejde en handleplan, som målrettet hjælper den unge til også på det seksuelle område at udvikle en adfærd, der er præget af mest mulig selvstændighed.

Der vil således også være tale om social træning, der ligesom i andre henseender vil være vigtig for elevens livskvalitet i voksentilværelsen. De pædagogiske overvejelser og strategier vedrørende seksuelle forhold beskrives i elevplanen.

Seksualitet – ens egen og andres – opfattes normalt som noget privat og forbindes ofte med en vis blufærdighed. Dette kan betyde, at man som personale bevidst eller ubevidst kan forledes sig til at ”springe over, hvor gærdet er lavest”, når det gælder de unges seksualitet og eventuelle problemer. Vi skal dog alle forholde os til relevansen af undervisningen på et tilpas tidligt tidspunkt, før den seksuelle adfærd hos eleven bliver et egentligt problem.

Særlige regler på Strandparkskolen

På Strandparkskolen har vi aftalt nogle rammer/ normer for, hvordan vi tackler elevernes seksualitet, så både elever og personale befinder sig godt.

Skolen vægter et tæt samarbejde med forældrene. Men når eleven er fyldt 15 år, skal eleven så vidt muligt give sit samtykke, hvis forældrene skal involveres i elevens seksualitet.

Regler for eleverne

Eleverne skal have mulighed for at udvikle en naturlig interesse for eget og modsatte køn med den overvågning, der er nødvendig for at sikre, at ingens grænser bliver overskredet, heller ikke skolens regler.

Eleverne har ret til private toiletbesøg, det vil sige alene og med lukket dør.

Så vidt det er muligt har elever over 12 år ret til en ansat af samme køn ved omklædning, bad og evt. hjælp til toiletbesøg.

Eleverne må gerne være kæresten, men vi accepterer kun at holde i hånd, kramme og tante-kysse på mund og kind.

Når eleverne har brug for hjælp til personlig hygiejne, skal man i samarbejde med forældrene blive enige om, hvilken konkret hjælp der er brug for, og hvordan den ydes. Øvrige personer i gruppen orienteres.

Eleverne har ret til at onanere, når de er alene, fx på toilettet.

Regler for personalet

Eleverne modtager seksualundervisning efter folkeskoleloven, og kan ikke fritages fra denne undervisning. Der må bruges erotisk materiale i undervisningen, hvis det skønnes hensigtsmæssigt. Vi anbefaler at benytte materiale fra vedlagte liste (bilag).

- Elever under 15 år må kun modtage seksualundervisning og vejledning.
- For elever over 15 år må der ikke forekomme seksualopklæring ud over det, der er aftalt med ledelsen.
- Personalet har pligt til at orientere kolleger og evt. forældre om observationer og evt. uhensigtsmæssig seksuel adfærd blandt eleverne. OBS specielle regler for elever over 15 år.
- Det er personalets ansvar at være opmærksom på, at elevernes seksualitet kun drøftes i generelle vendinger til elevkonferencen, når eleven er under 15 år.
- Personalet må/ skal ikke finde sig i sexchikane, dvs. grænseoverskridende handlinger fra elever.
- Personalet skal have en bevidsthed om egen seksuel udstråling ved fx påklædning, specielt i forhold til ældre elever.

Handleplan ved tilfælde af mistanke eller viden om seksuelle overgreb

Ved mistanke om seksuelle overgreb på en elev uden for skoletiden kontaktes ledelsen, og der tages stilling til, om der skal skrives en indberetning til kommunen.

Ved mistanke om, at en elev eller personale har begået seksuelt overgreb på en elev i skoletiden, skal man

- 1) sikre at skadelidte og skadevolder er ved kendt personale
- 2) overveje, om der kan være fare for nye overgreb her og nu
- 3) straks kontakte ledelsen, det aftales, hvem der kontakter de øvrige implicerede, forældre, og hvilke tiltag der i øvrigt skal foretages.

Hvis en personale bliver udsat for et seksuelt overgreb fra en elev, kontaktes ledelsen straks.

materialer

LITTERATUR, FILM OG MATERIALER

Litteratur

At blive kvinde. Ulla Rode. Paarisa, 2006. (Piger, menstruation, pubertet, seksualvejledning)

At blive mand. Ulla Rode. Paarisa, 2006. (Drenge, pubertet, seksualvejledning)

At være pige. Ulla Rode, Libresse, 2001. www.libresse.dk

Bevægelseslege med de 0-6 årige og deres voksne. Lone Byrner og Judy Terney Tromborg. Hans G. Dal.

Bogen om mig selv. En anatomimalebog. Kræftens Bekæmpelse. www.cancer.dk/sundskole/materialer
(Kan bruges på mange niveauer)

Den ny kærlighedens glæder. Alex Comfort. Lindhard og Ringhof, 1982.
(Seksualvejledning, erotik, seksualundervisning. Med blyanttegninger af forskellige stillinger)

Det er min krop. Pro Familia, tegninger af Dagmar Geisler. Gyldendal, 1994.
(Om, kroppen, berøring, følelser. Billedbog. Clara er glad for sin krop. Det er dejligt at bruge den, men hun vil selv bestemme, hvem hun vil kysse og kramme)

Dig, mig og kærligheden. 150 ærlige svar på spørgsmål om sex. John Madsen, Line Thrane Bak og Kim Jensen. Carlsen, 2002.
(Seksualitet, seksualvejledning, følelser. Med sexleksikon, litteraturliste samt hjemmesideadresser. I forbindelse med de 150 spørgsmål er der selvoplevede beretninger. God at udvælge fra til forskellige elevgrupper. Med tegninger)

Dreng. Ulla Rode, Mølnlycke, 1992.

En ven. Max Velthuijs. Alma, 2001.
(Billedbog om Frø der finder en ny ven i skoven. Det er Lille Bjørn som ligger forladt i skovbunden. Han falder langsomt til hos sine nye venner, men der er noget han savner). Flere bøger i samme serie blandt andet Kærlighed samt Liv og død.

Er du forelsket. En billedfortælling. Susanne Holst og Jorunn Sundland. Apostrof, 1982.
(Sort/hvid fotografisk billedfortælling. I et enkelt sprog fortælles om to unge, Mikael og Anne – 17 år og udviklingshæmmede – som går i specialskole og forelsker sig i hinanden på en lejrskoletur. De har, ligesom andre unge, svært ved at udtrykke deres følelser)

Forelskelse og sex. Magali Clausener-Petit. Lademann, 2003.
(Om kroppen, seksualitet, forelskelse, samleje, orgasme, graviditet, voldtægt og overgreb)

Før den første gang. Bogen til unge om kys, kæleri, krop, sex & følelser. Anna Louise Stevnhøj. Her & Nu, 2001.
(Indhold: Til dig; Et kys er et kys; Kunsten at kæle; Den første gang; Onani er også sex; Orgasme: Atom-ekspllosion eller lille nys; Mest til drenge: om pikkens pleje og pasning; Mest til piger: om veninden og kæresterne; Knuste hjerte; Det er aldrig din skyld: om seksuelle overgreb)

Første gang. Nis Boesdal. CDR-forlag, 1994.

(På en klasseset til Rom bliver Jonas og Lærke kærestere. Jonas er lidt genert, men heldigvis er Lærke mere moden og initiativrig)

Hjerte & smerte – en brugsbog om den første kærlighed. Mats Wänblad, Carlsen 2001.

(Indhold: Hvad er kærlighed ; Forelsket på afstand ; Drømmepigen/ drømmefyren ; Kærestebreve og romantik ; Hvordan finder man sammen? ; Hvad gør man, når man kommer sammen ; Den svære kærlighed ; Snart stor)

Hvordan kan det være? Dagmar Maria Thomsen. Materialecentret, 2007.

(Billedbog. Kænguruhunden Fido har en masse spørgsmål om den første kærlighed, som er svær at beskrive)

Jeg kan godt lide dig. Sanderijn van der Doef. Flachs, 1998.

(Bl.a. om venner, kærlighed og forelskelse, forskelle på piger og drenge, en baby på vej, ligheder i familien og samlivet i familien)

Kend din krop. Sex, pubertet og prævention. En bog om at vokse og forandre sig – indeni og udenpå. Robie H. Harris, illustreret af Michael Emberley. Lamberth, 2001.

(Om krop, sex, pubertet og prævention, illustreret med tegninger og små tegneserier)

Krop og følelser – sådan er jeg! Dagmar Geisler, Klematis, 2006.

(Med udgangspunkt i en fjerdeklasse fortælles om drenge og piger, deres syn på hinanden, om deres opfattelse af godt og dårligt, om at sige nej, om børnekonventionen, kønsroller og om kroppen, seksualitet og kærlighed)

Kys og bolle. Om følelser, kærlighed og sex. Janne Hejgaard, Alinea, 2001.

(Indhold: Den første gang ; Kærlighed og fordomme ; Kroppen er min ; Taler du med nogen om sex?)

Kærlighed. Max Velthuijs. Alma, 1997.

(Billedbog om en grøn frø, som finder på fjolde ting for at samle mod til at erklære sin kærlighed til den hvide and). Flere bøger i samme serie blandt andet Liv og død og En ven.

Laura & Lasse er venner

Laura & Lasse er kærestere

Laura & Lasse boller. Dorte Brunsgaard Pedersen. Special-pædagogisk forlag, 2004.

(Fortælling om seksualitet med vægt på at skabe forståelse af, at seksualitet også drejer sig om følelser, omsorg og hensyn. Kommer også ind på hygiejne og prævention. Enkel tekst og gode tegninger, er skrevet til udviklingshæmmede)

Liv og død. Max Velthuijs. Alma, 1998.

(Billedbog. Frø, Gris, And og Hare er bevægede efter solsortens begravelse. Frø foreslår, at de skal lege, og da de senere går glade hjem, hører de – som altid – en solsort synge). Se også Kærlighed og En ven i samme serie.

Mig & sex & dig. 1. Kroppen. 2. Kærligheden. Janne Hejgaard. Mødtryk 2003.

(Om kønsroller, seksualitet, forelskelse, pornografi, onani, samleje, orgasme, selvværd, voldtægt, grænser, moral og overgreb)

Per, Ida & Minimum. En bog om at være sammen. Grethe Fagerström og Gunilla Hansson. Haase, 1984.

(Tegneserie om en familie på 4, der venter familieførøgelse, om hvordan barnet bliver til, om mor, der er træt og irriteret, om fødslen og om modtagelsen af den lille ny i familien)

Pige & dreng. Ulla Rode. Libresse, 2006. www.libresse.dk (Om pubertet)

På vej til voksen. Et undervisningsmateriale til seksualvejledning af unge. Annette Løwert og Carsten Løt. Forlag: Annette Løwert, 2003.

(Undervisningsmateriale til udviklingshæmmede unge. Består af lærervejledning og mappe med tegninger, fotos og transparenter. Omhandler emner som: **Mig selv**, **Mig og de andre**, **Sex** – hvad er det? **Mig og mine omgivelser**)

Seksuelle overgreb – nej tak. En pjece til mennesker med udviklingshæmning, professionelle, pårørende, netværk. Socialt Udviklingscenter SUS, 2002.

Skoleavisen – temaavis om sex og kærlighed. Udarbejdet i samarbejde med Lysthuset og Sex & Samfund. www.skoleavisen.com

Spørg mig! 108 spørgsmål, som børn og voksne kan snakke om. Antje Damm. CDR Forlag, 2003.

(Billedbog der lægger op til samtale mellem børn og voksne. Spørgsmålene skal hjælpe børn til at erkende deres omverden og handler om bl.a. familien, venner, følelser, erfaringer og ønsker)

Stor, større voksen. Hvad sker der i min krop? Sabine Thor Wiedemann. Klematis, 2006.

(Indhold: Dreng og piger er forskellige; Hvad sker der i puberteten? Hvad sker der med pigerne? Hvad sker der med drengene?; Stærke følelser; Hvad så med sex?; Et barn bliver til)

Ung kærlighed. Nyttig og nænsom viden om krop og sex. Ann Mari Urwald. LM, 2003.

(Indhold: Forelskelse; Om jalousi; Pubertet; Drenge's kønsorganer; Piger's kønsorganer; Mønstruation; Gravid?; Første gang; Den universelle, søde kløe – om at gå på eventyr; Jomfru eller ej?; Ofte stillede spørgsmål om samleje; Om familiens betydning; Om onani; Prævention; Hos lægen; Abort; Homoseksualitet og andre seksuelle udtryk; Seksuelle overgreb; Seksuelt overførte sygdomme; Bliv en god elsker. Skrevet for unge med anden etnisk baggrund. Meget tekst og få illustrationer)

Vi er sammen. Unn Stålsett, dansk udgave Inger Cornelius. Forum, 1979

(I tegninger og kort tekst lægges der op til samtale om de problemer, der kan opstå i et hjem, om skænderier, drilleri, jalousi, om forholdet mellem børn og voksne og forholdet mellem børn og deres kammerater)

Video og film

ESS Etik, samliv og seksualitet. Exben DA (www.exben.no)

(Udviklet til udviklingshæmmede, men kan også bruges af andre. Materialet består af dvd, letlæst bog og opgavehæfte).

Hvordan bliver jeg til. Metronome Video, 1995.

Kærester, følelser og seksualitet. Gyldendal, 1990.

(Tilpasset forståelsesniveauet hos psykisk handicappede. Emner som forelskelse, udvikling, følelser, samvær og samlejeteknik forklares så tilpas langsomt, uddybet og detaljeret, at alle aspekter i budskabet kan nå at bundfælde sig. Med programmet følger teksthæfte med bl.a. oplæg til diskussion og forslag til arbejdsopgaver)

Omkleedningsrummet (dvd). Klaus Kjeldsen. Cosmo Film, 2001.

(Om drenge, fodbold og pubertet. Et omklædningsrum i fodboldklubben AVARTA er fyldt med drenge på 13-14 år. Nogle er mere modne end andre, nogle bliver set op til, andre det modsatte. Omklædningsrummet er også en tilstand mellem to verdener, mellem hverdagen og grønsværen, mellem barn og voksen)

Takt og tone – mand og kone. ”Find 5 fejl”. Udviklet af Lars Bjarne Pedersen, Anette Grillesen og Jytte Hjorth. (Videofilm, der supplerer Hjertespillet. Henvender sig til udviklingshæmmede, der har udviklet verbalt sprog, men kan også bruges af brugere, der kommunikerer med bliss og tegn til tale) – se Hjertespillet under ”Andet”.

Tegnefilm

Klar besked. En film om prævention. Q-Media, 1991.

Sex – en brugsanvisning. Liller Møller, Filmforsyningen, 1990.

Sådan! Får man altså børn. Liller Møller. Filmforsyningen, 1990.

Ska’ jeg på nu. Liller Møller. Filmforsyningen, 1990. (Om kondomer)

Ungdomsfilm

Følelser og så videre. En film om følelser, kærlighed og sex. Uffe Rattleff og Tina Rattleff. Kursuscentret, 2003 (www.ratt.dk)

Kald mig bare Aksel. Bo Hr. Hansen. Nordisk Film, 2004.

(Om unge, indvandrere og islam. Den 10-årige Aksel vil gerne være muslim, men ved ikke helt hvordan han skal blive det...)

Kærlighed ved første hik. Tomas Villum Jensen, 1999.

(Den meget generte og kejtede 1. Gør Victor Knudsen (Robert Hansen) er håbløst forelsket i den dejlige 3. Gør Anja (Sofie Lassen-Kahlke))

Kærlighedslandskaber. Video C, 2006

(Workshop om udviklingshæmmede og følelser)

Mirakel. Natasha Arthy. Nimbus Film, 2001.

(12-årige Dennis har problemer med mor, far, skole, krop, identitet og kærlighed)

Vil du se min smukke navle. Søren Kragh-Jacobsen, 1978.

(8. klasse er på hyttetur i Sverige – med alt hvad det indebærer af intriger, oplevelser, kærestier og ikke mindst jalousi)

To ryk og en aflevering. Aage Rais-Nordentoft. Nordisk Film, 2001.

(Bryster og bold er de to største ting, der buldrer rundt i hovederne på de tre venner Jakob, Bo og Mikkel. Problemerne begynder dog snart at banke på, for de er nemlig også lige på nippet til at falde ind i voksenlivet)

Andet

Hjertespillet – Takt og tone – mand og kone. Et spil til seksualvejledning af udviklingshæmmede.

Udviklet af Lars Bjarne Pedersen, Anette Grillesen og Jytte Hjorth.

(Et dialogspil der primært henvender sig til udviklingshæmmede brugere, der har udviklet verbalt sprog, men er også velegnet til brugere, der kommunikerer via bliss og tegn til tale. Hjertespillet består af 150 forskellige spørgsmål i 6 kategorier: **Mig selv** – **Mine venner/ kærester** – **Mit personale** – **Mit arbejde/ skole** – **Mine naboer/ forældre** – **Mn fritid**. Med spilleplade og brikker. Der findes en tilhørende video – se ovenfor)

Kan købes hos: Judith Schulmann, Højagergård Højager 20
3550 Slangerup
4733 46740

KAT-kassen. Kognitiv Affektiv Træning. Psykologisk Forlag

(Udviklet til autister. Materiale som støtte til samtaler med børn og unge – med det formål at hjælpe til større selvforståelse både i forhold til sociale relationer og venskaber og til forståelse af egne og andres behov og motiver) www.dpf.dk

Klædt på til sex. Junge, Michael (cd-rom) Forebyggelsesrådet i Århus Amt, Foreningen Sex & Samfund, MuseHouse, 1996

(Unge kærlighed og seksualitet beskrives gennem levende billeder, tegninger, lyd og tekst. For at komme rundt i programmet skal der besvares spørgsmål og tages stilling til forskellige valgmuligheder)

Labyrint-plakater. Til træning af de seks basale følelser.

(Plakaterne, der viser forskellige ansigtsudtryk for glæde, sorg, vrede, overraskelse, frygt og afsky, kan hjælpe med at træne udtrykkene. Udviklet af CESEL)

Kan købes hos www.spf-herning.dk

Præventionstavle, flamingodildoer og kondomer

Kan bl.a. købes hos Gundlach A/S, tlf. 86941388, www.gundlach.dk

Mest til læreren (baggrundsviden)

Kultur og etnicitet

Etniske minoriteter. Kulturmøder i sundhedsvæsenet. Af Jens Hjort Andersen og Anne Dørthe Roland Jensen. Minksgaard, 2001.

(Heri kapitel om krop og seksualitet af Amneh Hawwa)

Handicappede med anden etnisk baggrund. Problemkatalog.

Af Solveig K. Ingvarsen, Formidlingscenter Øst, 2000.

Anden etnisk baggrund – og omfattet af Servicelovens § 67. Antologi om begreber i det sociale arbejde med etniske minoriteter. UFC Handicap, VFC Socialt Udsatte og Videnscenter for Socialpsykiatri, 2004.

Minoritet og majoritet i den offentlige forvaltning. En kvalitativ undersøgelse af mødet mellem medarbejdere fra handicapcentre i Københavns Kommune og borgere med anden etnisk minoritetsbaggrund. Ved Maia

Feldman og Mette Larsen. Københavns Kommune, FAF, 2005.

Muslimers syn på sex. Af Amneh Hawwa.

I: Sex & Samfund nr. 4, 1995.

Respekt for kulturelle forskelle. Basim Oman

I: Sex & Samfund nr. 4, 1995.

Sexuel opfattelse og opdragelse hos indvandrere. Af Amneh Hawwa. Artikel fra www.lysthuset.dk

Ung 99 – en seksuel profil. Unge med anden etnisk baggrund end dansk (rapport 4). Frederiksberg Kommune, Forebyggelsessekretariatet, 2002.

Ære og skam. Naser Khader. Borgen, 2002.

Seksualundervisning

Få eleverne på banen. Af Lene Byriel.

I: Sex & Samfund nr. 38, 2002.

Jeg har ret til – du har ret til. Til sundheds- og seksualundervisning på mellemtrinnet. Adfærd og samvær. Janne Hejgaard Nielsen, 1995.

(Om en god og dårlig adfærd, redegørelse for fire adfærdsmønstre, om at sætte sine grænser, om forhandling og kompromis, samt om at udnytte sine følelser. Vedkommende i forhold til overgreb og grænser)

Parat til sex. Om unges seksuelle adfærd. Casper Aaen, Brian Linke og M. Lomholt (red.). Foreningen Sex & Samfund og Gyldendal Uddannelse, 2002.

Sexualundervisning i det flerkulturelle Danmark. Af Birgit Bastholm Bune. Artikel fra www.lysthuset.dk

Seksualundervisning af tokulturelle unge. Brian Linke. I: ufe-nyt. nr. 1, 2003.

Seksualundervisning på en multikulturel skole. Jill Toft. I: ufe-nyt nr. 3, 2004.

Sexologi. En bog for professionelle og forældre om udviklingshæmmede menneskers seksualitet. Jørgen Buttenschøn. 2. udg., EIBA-Press, 2001.

Strategi for styrkelse af seksualundervisningen i folkeskolen. Sex & Samfund, 2005.

Sundheds- og seksualundervisning og familiekundskab. Undervisningsministeriet, Folkeskoleafdelingen, 1995. (Faghæfte 21)

Så forskellige og så ens. Af Birthe Stahlfest.

I: Sex & Samfund nr. 4, 1995.

Ung i en pornotid. Af Per Straarup Søndergaard. CDR Forlag, 2002.

Seksuelle overgreb

Handicap og risiko for seksuelle overgreb. Elsebeth Kirk Muff. I: Seksuelle overgreb mod børn og unge. AKF, 2006.

Hvordan tackler du seksuelle overgreb. Styrelsen for Social Service.

Mån skal altid reagere (dvd). Socialt Udviklingscenter SUS, 2006. Produktion Das Film Büro, 2006. 80 minutter.

Forebyggelse og håndtering- Seksuelle overgreb mod mennesker med psykisk funktionsnedsættelse
Socialt Udviklingscenter SUS, 2004.

Pjecer

Seksuelle overgreb – nej tak. En pjece til mennesker med udviklingshæmning, professionelle, pårørende, netværk. Socialt Udviklingscenter SUS, 2002.

Gode råd om tegn på overgreb. En pjece til mennesker med udviklingshæmning, professionelle, pårørende, netværk. Socialt Udviklingscenter SUS, 2002.

Gode råd om forebyggelse. En pjece til mennesker med udviklingshæmning, professionelle, pårørende, netværk. Socialt Udviklingscenter SUS, 2002.

Gode råd når skaden er sket. En pjece til mennesker med udviklingshæmning, professionelle, pårørende, netværk. Socialt Udviklingscenter SUS, 2002.

Nyttige links

www.sexogsamfund.dk - Sex & Samfund

Mån kan blandt andet abonnere på elektronisk nyhedsbrev.

www.sexlinien.dk

www.lysthus.dk - Center for seksuel sundhed, Århus

Mød hjemmeside om multikulturel seksualundervisning. Undervisningseksempler, gode råd, litteratur mv.

www.sundhedsportalen.dk

www.netdokter.dk

<http://www.ufch.dk/Default.aspx?ID=531>

Seksualvejlederforeningen i Danmark.

OM PROJEKTET

I foråret 2005 påbegyndte Københavns Kommunes Børne- og Ungdomsforvaltning et toårigt forsøgs- og udviklingsprojekt ved fire af kommunens specialskoler. Formålet med projektet var at udvikle metoder og materialer til seksualundervisning, der er målrettet elever med etnisk minoritetsbaggrund og fysiske og psykiske funktionsnedsættelser – for selvfølgelig skal elever med etnisk minoritetsbaggrund modtage en god og kvalificeret seksualundervisning på lige fod med andre elever.

I løbet af projektperioden erfarede vi, at det i det hele taget handler om at udvikle undervisningen og gøre den inkluderende og tilgængelig for alle, snarere end at udvikle materiale, der særskilt henvender sig til etniske minoritetsunge med funktionsnedsættelser. Det betyder, at der i vurderingen af eksisterende materiale og i udviklingen af nyt er blevet lagt vægt på om det er anvendeligt for forskellige elevgrupper – altså også dem med dansk baggrund.

En anden væsentlig erfaring fra projektet er, at det er givtigt at arbejde sammen og danne netværk på tværs af skoler.

Hvorfor gå i gang?

Baggrunden for overhovedet at sætte projektet i gang var, at Københavns Kommune i foråret 2004 deltog i en undervisningsdag om forebyggelse af seksuelle overgreb mod børn med fysiske og psykiske funktionsnedsættelser for ledere af specialskoler i København, arrangeret af Socialt Udviklingscenter SUS. De efterfølgende diskussioner viste, at lærerne indimellem oplevede sig rådvilde i forhold til, hvordan de skulle undervise elever med etnisk minoritetsbaggrund i seksuelle emner, og hvordan de kunne skabe forståelse og accept af denne undervisning blandt elevernes forældre.

Mellem 30 og 50 procent af eleverne ved de københavnske specialskoler er etniske minoriteter, og antallet har været jævnt stigende de sidste år. Selvom der findes noget seksualundervisningsmateriale henvendt til børn og unge med funktionsnedsættelse, findes der ikke undervisningsmateriale, som specifikt henvender sig til etniske minoritetsbørn og -unge. Der er således et stort behov for mere viden og konkrete redskaber til at tilrettelægge en seksualundervisning, som også kan rumme denne gruppe.

Størstedelen af eleverne med etnisk minoritetsbaggrund i København er muslimer, og det er ifølge lærerne også især i forhold til muslimske forældre, at der kan være forståelses- og kommunikationsvanskeligheder. Projektet fokuserede derfor i særlig grad på elever med muslimsk baggrund.

Projektet

Fire københavnske skoler deltog i modelprojektet: Skolen i Ryparken, Ungdomsskolen i Utterslev, Strandparksskolen og Øresundsskolen. Fire lærere fra hver skole var med i projektet, hvor de bl.a. mødtes til en række kursusdage fordelt over de to skoleår. Undervejs har lærerne været med til at udvikle og afprøve nye metoder og materialer, og ikke mindst undersøgt og afprøvet, hvordan der kan etableres et godt samarbejde med elevernes forældre i forhold til seksualundervisningen.

Projektet er afsluttet i 2007 med udarbejdelse af dette idékatalog.

kys frøen

Idéer til seksualundervisning på
specialskoler for børn og unge
med funktionsnedsættelse –
med fokus på elever med etnisk
minoritetsbaggrund

Idékataloget kan bestilles hos
SUS eller downloades på
www.sus.dk

